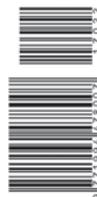

Літара, адлітая ў сонцы

500-годдзе
беларускага
кнігадрукавання —
тэма гэтага
нумара.

Сёлетні ўдзел Беларусі ў маскоўскім міжнародным фестывалі "Красная плошча" адбываецца ў асаблівы для нашага пісьменства і ўсёй культуры год. Менавіта з яго цэнтральнай падзеі — святкавання 500-годдзя беларускага кнігадрукавання — мы і пачалі гутарку з міністрам інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ліліяй АНАНІЧ.

Душа Францыска ў душы нацыі

— Перш-наперш, варта адзначыць, што падрыхтоўка да юбілею вядзецца на вельмі высокім дзяржаўным узроўні. Распараджэннем Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь быў створаны Рэспубліканскі аргкамітэт па падрыхтоўцы і правядзенні святкавання 500-годдзя беларускага кнігадрукавання, зацверджана праграма мерапрыемстваў. Такія захады па каардынацыі вельмі важныя, бо агулам у святкаванні задзейнічана мноства самых розных суб'ектаў: органаў мясцовай улады, навуковых інстытутаў, выдавецтваў... А дамінантай юбілею беларускага кнігадрукавання, вядома ж, стане Дзень беларускага пісьменства ў Полацку — родным горадзе Скарыны. Пакуль не буду раскрываць усю інтрыгу, але мусу запэўніць: гэтае свята будзе папраўдзе маштабным, яркім і запамінальным.

— У 1990-м мы святкавалі 500-годдзе з меркаванага дня нараджэння самога першадрукара. Наколькі змяніўся за гэты прамежак часу фармат падобных юбілеяў?

— Нешта змянілася, а нешта і засталася непарушным, бо дасюль не страціла актуальнасці. На мой погляд, праграма сёлета святкавання атрымалася не толькі надзвычай разнапланавай, але і папраўдзе сучаснай. Яна ўключае як выданне новых кніг (многія з якіх, дарэчы, ужо з'явіліся на паліцах) і правядзенне самых розных мерапрыемстваў — ад традыцыйных навукова-практычных канферэнцый да сустрэчаў са школьнікамі, — так і многія наватарскія, крэатыўныя ініцыятывы, якія прадугледжваюць самае шырокае выкарыстанне інтэрнэту. Прычым не толькі вэб-рэсурсаў, але нават і акаўнтаў у сацыяльных сетках.

Аднак найперш, на мой погляд, варта казаць не пра фармат, але пра само грамадскае асэнсаванне той падзеі, угодкі якой мы адзначаем. Без сумневу, яно змянілася пасля набывання

Міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Лілія Ананіч / Фота Надаея БУЖАН

Беларуссю незалежнасці. Дзейнасць вялікага асветніка ўспрымаецца нашымі сучаснікамі як адна з важных вех у станаўленні беларускай дзяржаўнасці і знакавы арыенцір на будучыню — на далейшае гуманістычнае развіццё грамадства. Неаспрэчна, словы Скарыны пра адпророчную патрэбу чалавека любіць сваю родную зямлю не страцілі актуальнасці і сёння, у наш глабалістычны век. Па сутнасці, гэта духоўны завет, скіраваны не толькі да беларусаў усіх пакаленняў, але і наогул да чалавечай супольнасці.

— У рамках маскоўскага фестывалю пройдзе круглы стол "Дыпламатыя слова: 500-годдзе беларускага кнігадрукавання ў кантэксце

сусветнай культуры". Адпаведна, юбілейная дата можа мець і міжнароднае значэнне?

— Гэта сапраўды так. Тым больш, Францыск Скарына быў акурат тым чалавекам, які імкнуўся разбурыць характэрную для свайго часу сярэднявечную патрэбу чалавека: геаграфія яго падарожжаў была надзвычай шырокай. І менавіта таму разнастайныя святотныя мерапрыемствы запланаваны ў многіх краінах свету. У Лівне, Вялікабрытаніі, Францыі, Польшчы яны ўжо адбыліся, акурат гэтымі днямі праходзяць у Расіі, а на чарзе — Чэхія, Сербія, Кітай... Галоўная думка, якую мы спрабуем данесці: справа Скарыны з'яўляецца спадчынай усяго чалавецтва. Гэтай ідэяй прасякнуты і праект Міністэрства інфармацыі краіны "Францыск Скарына на мовах народаў свету". Знакаміта прамова да "Кнігі Юдзіф", якую я толькі што прыгавдала, ужо перакладзена больш як на 70 моваў! Дарэчы, рытуецца і міжнародная тэлевізійная версія праекта.

— У часы Скарыны друкаваная кніга была ўвасабленнем самых перадавых тэхналогій чалавецтва. Сёння ж сітуацыя істотна змянілася...

— Вядзецца, пра тое, што друкаваная кніга стане анахронізмам, нам даводзілася пастаянна чуць вось ужо некалькі апошніх дзесяцігоддзяў. Але зайзіце ў любую з цэнтральных кнігарняў, і вы самі пераканаетесь: прагнозы не спраўдзіліся. На паліцах можна ўбачыць самы шырокі асартымент друкаванай прадукцыі, а побач з імі — неслупніную плынь зацікаўленых чытачоў. Бо якімі б якаснымі ні

былі смартфонны ды іншыя тэхнічныя прылады, паху свежай фарбы яны не заменіць. Зрэшты, пра гэта сведчаць і сухія лічбы. За мінулы год у Беларусі выйшлі ў свет больш за дзесяць тысяч кніг агульным накладам у 23 мільёны асобнікаў! Так, гэтая лічба яшчэ пару гадоў таму была трохі большай: на вялікі жаль, змяшэнне накладу стала агульнасусветнай тэндэнцыяй. Але пагадзіцеся, яна ўсё адно ўнушальная!

Тым больш, тут ёсць і яшчэ адзін немалаважны аспект. Як у часы Скарыны, гэтак і ў нашы дні кніга з'яўляецца не толькі спосабам распаўсюджвання інфармацыі, але і комплексным, сінтэтычным феноменам культуры. Апрача, уласна, аўтара, яго ствараюць мноства прафесіяналаў у самых розных сферах: графікі, дызайнеры, друкары... І беручы ў рукі, скажам, фаліянт "Мастацкай літаратуры", "Беларускай энцыклапедыі" імя Пётруся Броўкі, выдавецкага дома "Звязда", часта здзіўляешся той гармоніі паміж формай і зместам, якой удалося дасягнуць выдаўцам. Спадзяюся, іх ацэнюць і наведвальнікі маскоўскага фестывалю.

— Але, у той самы час, у рамках беларускага павільёна будзе прадстаўлены і асобны раздзел з электроннымі кнігамі...

— Я не бачу тут супярэчнасці — хутэй, гэта натуральная патрэба часу. Мы павінны разумна выкарыстоўваць усе тыя магчымасці, якія дае нам прагрэс — як тое пяцьсот гадоў таму рабіў наш знакаміты суайчыннік. І сапраўды, кніга сёння — гэта ўжо неабавязкова толькі перапісаныя паміж сабой старонкі. Яна можа існаваць у самых розных фарматах — ад выдання шрыфтам Брайля і да аўдыяфайла з запісам літаратурнага твора ў выкананні вядомых акцёраў. І ўсе гэтыя спосабы данясення слова да грамадскасці мы будзем развіваць. Адзін з прыярытэтных праектаў Міністэрства інфармацыі — стварэнне электроннай энцыклапедыі "Рэспубліка Беларусь", своеасаблівага кампендыума ўсебаковых ведаў пра нашу краіну, яе гісторыю і сучаснасць. Гэта будзе дакладная і шматзручная база даных, даступная інтэрнэт-карыстальнікам з усёго свету.

— Вядома, патрэба ў тэатры і кніжцы наспела даўно. А калі можна чакаць увабелення гэтай задумы ў жыццё?

— Лішне казаць, што такая грунтоўная справа запатрабуе нямаля часу ды высілкаў. Спяшайцеся тут не выпадае, і завяршыць яе мы плануем толькі праз пяць гадоў. Дарэчы, паралельна ўжо вядзецца праца і над яшчэ адным праектам дзяржаўнага маштабу — навукова-папулярным выданнем "Рэспубліка Беларусь — 25 гадоў стварэння і здзяйснення", зацверджаным у сакавіку гэтага года Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Нягледзячы на даступны для ўсіх

чытачоў фармат, гэта знакавая для ўсіх нашых грамадзян кніга будзе мець вельмі грунтоўны базіс: недарэмна работа па яе стварэнні была даручана Нацыянальнай акадэміі навук Беларускай Рэспублікі. Апрача, уласна, аўтара, яго ствараюць мноства прафесіяналаў у самых розных сферах: графікі, дызайнеры, друкары... І беручы ў рукі, скажам, фаліянт "Мастацкай літаратуры", "Беларускай энцыклапедыі" імя Пётруся Броўкі, выдавецкага дома "Звязда", часта здзіўляешся той гармоніі паміж формай і зместам, якой удалося дасягнуць выдаўцам. Спадзяюся, іх ацэнюць і наведвальнікі маскоўскага фестывалю.

— Якія асаблівасці попыту і прапановы можна вылучыць на кніжным рынку краіны ў цяперашні час? Які від выданняў у трэндзе: мастацкая літаратура, навуковая, даведкавая?

— Адкажу на ваша пытанне такім чынам: беларускія выдаўцы поўнасю адпавядаюць патрэбам грамадскасці — ва ўсёй іх разнастайнасці. І таму першыя, зусім танюткія кніжкі маладых паэтаў уседнічаюць на кніжных паліцах з шыкоўнаю аздобленай фаліянтам, прысвечанымі тым постацям і падзеям, якія наведкі напісаныя на скрыжках беларускай гісторыі. Такія кніжныя серыі, як "Залатая калекцыя беларускай літаратуры", "Жыццё знакамітых людзей Беларусі", "Славуць мастакі з Беларусі", "Наш сучаснік", сталі ўжо папраўдзе брэндавымі. Вядома, асабліва ўвага надаецца літаратуры для дзяцей і юнацтва — у тым ліку, і перавыданням нашых класікаў. Яны заўсёды павінны быць у дастатку і ў кнігарнях і ў бібліятэках. А яшчэ варта абавязкова згадаць пра нашы грунтоўныя энцыклапедычныя выданні. У дапаўненне да сямнаццацітомнай "Рэспублікі Беларусь" не так даўно была выдадзена сямітомная энцыклапедыя на рускай мове. Выйшаў і цэлы шэраг энцыклапедыі тэматычных: "Гарады і вёскі Беларусі", "Рэгіёны Беларусі", "Культура Беларусі"... Гэта важнае папаўненне ў заплы фонд беларусазнаства, які належна ацэньваць не толькі сучаснікі, але і многія наступныя пакаленні.

— Думаецца, з гэтымі набыткамі здолеець азнаёміцца і наведвальнікі беларускага павільёна на Краснай плошчы...

— Вы маеце рацыю. Безумоўна, у фокусе нашай увагі будзе 500-годдзе кнігадрукавання. Выдавецтва "Мастацкая літаратура", "Беларуская энцыклапедыя імя Пётруся Броўкі" ды іншыя прэзэнтуюць свае навінкі, прысвечаныя як Францыску Скарыну, так і іншым першадрукарам. Яшчэ адна прыярытэтная для нас тэма — падзеі Вялікай Айчыннай вайны — таксама будзе прадстаўлена вельмі годна, у тым ліку і праз творы мастацкай літаратуры героіка-патрыятычнай скіраванасці. Гэта нашы першыя крокі да святкавання 75-годдзя Вялікай Перамогі. Да ўсяго, на стэндзе запланавана даволі насычаная праграма: прэзентацыі, разнастайныя сустрэчы... Таму пераканана, што ўсіх ахвотных мы забяспечым добрай спажывай для сэрца і розуму.

Змагацца за Гран-пры і прызавяць месцы прыехаў 21 вэкаліст — кожную вобласць і асобна сталіцу прадстаўляюць па тры ўдзельнікі. Канкурсанты ў Маладзечне спяваюць "жыўцом" у суправаджэнні Заслужанага калектыва краіны Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам народнага артыста краіны, прафесара Міхаіла Ойнебага на сцэне маладзечанскага Летняга амфітэатра.

Калі нумар рыхтаваўся да друку, былі яшчэ невядомыя вынікі конкурсу. А ўчора ўвечары фестывальны старт аздобіўся прэм'ерай праграмы Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Беларусі пад назвай "Купала і Колас, вы нас гадавалі". Але конкурс — гэта толькі адна частка фестывалю беларускай песні і паэзіі "Маладзечна-2017". Многія мерапрыемствы пачаліся

У Маскве з 3 па 6 чэрвеня адбудзецца кніжны фестываль "Красная плошча". "К" высветліла, што прадставяць у нацыянальным павільёне Беларусі.

Вераніка МОЛАКАВА

Раман "Авантуры Пранціша Вырвіча, скаляра і шпега"

— "Авантуры Пранціша Вырвіча" — цыкл гісторыка-прыгодніцкіх раманаў, падзеі якіх разгортваюцца ў XVIII стагоддзі, — расказвае пісьменніца Людміла Рублеўская. — Гэта цікавы і малаапісаны перыяд у гісторыі Беларусі, насычаны падзеямі, што дазваляюць разгарнуць на іх фоне нечаканы сюжэт, стварыць каларытных персанажаў: скаляра, збяднелага шляхціча Пранціша Вырвіча і яго слугі, а затым і сябра — доктара Баўтрамея Лёдніка. Ужо выйшла чатыры кнігі з гэтага цыкла, чытачы просяць напісаць працяг, але не ўсё так проста, бо я працую з дакументальнай асновай. Якімі б фантастычнымі ні былі прыгоды герояў, гістарычныя асобы і падзеі павінны быць праўдзівымі. Спадзяюся, што беларусы адкрываюць для сябе сваю гісторыю і руйнуюць стэрэатыпы пра сябе як пра "паную сахі і касы", бо ў нас дастаткова было ў той час яшчэ і паэтаў ці вучоных. Замежнаму чытачу таксама павінна быць цікава змяніць свае ўяўленні пра нашу краіну. Па водгукх разумею, што Пранціша Вырвіча ведаюць у Расіі, на Украіне. Мне хочацца, каб пасля працытання кнігі людзям хацелася яшчэ больш даведацца пра Беларусь.

Кніга пераствораных прадмоў Францыска Скарыны да надрукаваных ім кніг Бібліі "Маем найбольшае самі"

— Усе прадмовы Скарыны да кніг "Бібліі" працытанья, але не ўсе скарыстанья. Не ўсё адназначна, не ўсё раўназначна, не ўсё на адным узроўні напісана, — кажаў у інтэрв'ю "К" аўтар перастварэнняў, паэт Алесь Разанаў. — Адны прадмовы насычаны проста фактурай, другія маюць паўторы ў іншых, адрозніваючыся граматыкай, асаблівасцямі напісання пэўных словаў. Прычым сям-там гаворыцца пра чытанае недзе больш разлегла, а дзесьці — наадварот сцісла. Так, у "Кнігу Лічабу" я не знайшоў як і з чым увайсці ў размову. Таму толькі там, дзе тэксты прадмоў выклікалі водгук, браўся і працаваў. Тут, як кажуць, або ёсць, або няма. Да ўсяго, акрамя задачы перакладаць з таго, што ёсць, паўставала і задача стыліста. Скажам, дзесьці прысутнічае зерне ісціны, але Скарынам яно не выяўленае. Таму яго патрабавалася разгарнуць, нават датлумачыць, то бок увесці ў нейкі жывы кантэкст.

Уладзімір Мулявін. "Сэрцам і думамі..."

— Гэта ўжо другая мая спроба дакрануцца ў дакументальнасці да постаці найвыдатнага Музыканта XX стагоддзя, якога беларускі народ узвёў у ранг Песняра нароўні з Янкам Купалам, Якубам Коласам, Максімам Багдановічам, — кажа аўтар праекта і яго рэдактар-укладальнік Людміла Крушынская. — Першай была кніга "Нота лёсу", якая пабачыла свет, гэтаксама як і "Сэрцам і думамі...", у выдавецтве "Мастацкая літаратура". Перыпетыі лёсу заўсёды спадарожнічаюць такім выбітным асобам, як Уладзімір Георгіевіч Мулявін. Таму акрамя маіх журналістычных назірванняў ды запісаў

земляробства і жывёлагадоўлі. Калекцыянаванне з'яўлялася паказчыкам добрага густу і адукаваннасці гаспадароў. Асабліва каштоўнымі ў сядзібах былі архівы і бібліятэкі. У кнізе мы пастараліся адзначыць асноўныя бібліятэчныя зборы найбольш буйных сядзіб.

Энцыклапедыя "Асветнікі Беларусі: Ефрасіння Полацкая. Кірыла Тураўскі. Францыск Скарына"

— З гэтай кнігі ў мінулым годзе распачалася серыя "Асветнікі Беларусі" для сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту, — тлумачыць аўтар Эдуард Дубянецкі. — У

папулярнай форме там расказваецца пра жыццё і асветніцкую дзейнасць нашых знакамітых сучаснаўчыннікаў. Выданне багатае на ілюстрацыі. Усе цытаты з прац асветнікаў перакладзены на сучасную беларускую мову, каб іх лягчэй было ўспрымаць. Важна, што апісваецца не толькі біяграфія, але і аналізуюцца светапогляд Ефрасінні Полацкай, Кірылы Тураўскага і Францыска Скарыны. Усяго ў серыі пра асветнікаў запланавана восем кніг. Літаральна тыдзень таму выйшла чацвёртая, прысвечаная Лаўрэнцію Зізаноў, Мялею Смарыцкаму і Казіміру Лышчынскаму.

Кнігі з серыі пра Маму Му і Пэтсана і Фіндуса

— Дзіцячая літаратура на беларускай мове такога кшталту няшмат, таму гэтыя кнігі сталі ў нас вельмі папулярнымі, — кажа аўтар перакладу Юі Вісландэр са шведскай мовы на беларускую Надзея Кандрусевіч. — Шведская літаратура адрозніваецца ад традыцый, якія маеце мы. Дзякуючы Астрыд Ліндгрэн, якая ў 1940-ы сканцэнтравалася ў сваіх творах на дзіцяці і ў той жа час стала ўздзімаць таму выйшла чацвёртая, прысвечаная Лаўрэнцію Зізаноў, Мялею Смарыцкаму і Казіміру Лышчынскаму.

даць кнігі шведскіх аўтараў. Гісторыі пра прыгоды каровы Мамы Му — ужо класіка ў Швецыі. У Беларусі зараз выйшла шостая кніга з дзевяці.

Свэн Нурдквіст жа ілюстравалі кнігі пра Маму Му, таму я звярнула на яго ўвагу, і ўся серыя з дзевяці кніг на беларускай мове была гатовая ўжо тры гады таму, — працягвае перакладчыца. — Зараз выйшла толькі пятая кніга, уволен будзе шостая. Гэтым кнігам пра спадара Пэтсана і яго ката Фіндуса каля трыццаці гадоў, а іх усё яшчэ прадаюць вялікімі накладамі нават у Швецыі, дзе і зараз шмат новых цікавых ілюстраўраў ды пісьменнікаў у такой колькасці, што нам у Беларусі нават складана ўявіць. Але гэта таксама класіка, якую можна разглядаць і чытаць бясконца.

Красная плошча беларускіх старонак

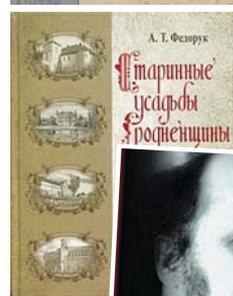
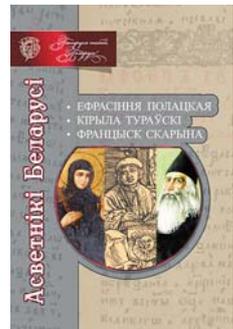
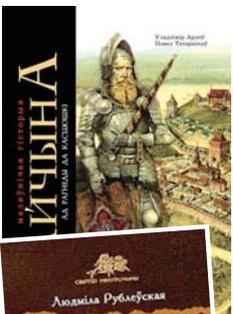
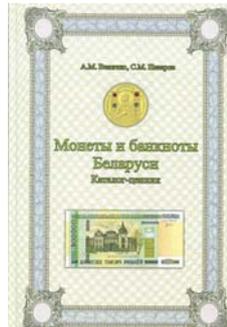
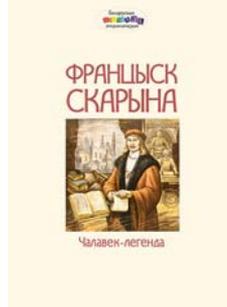
інтэрв'ю з родзічамі, сябрамі, папелінікамі, з тымі, хто ішоў з артыстам праз яго таленавіты творчы і пакручаны чалавечы шлях, у кнізе змешчаны даследаванні, дакументы, успаміны людзей — ідэйных спадкаемцаў Песняра — тых, хто сёння захоўвае ды транслюе ягоную спадчыну маладому пакаленню беларусаў.

У гэтым фаліянце — больш за 600 старонак тэксту і звыш 700 фотаздымкаў, эскізаў канцэртных касцюмаў мулявінскага ансамбля "Песняры" розных гадоў, шмат іншых эксклюзіўных дакументальных "украпленняў". Наш выдатны мастак-ілюстратар Усевалад Свентахоўскі ўклаў у старонкі кнігі, абіраючыся на Купалаву "Малітву" ды на "Малітву" Мулявіна, напісаную кампазітарам Алегам Молчанам, "і сэрца, і думы". Прынамсі як і ўсе мы, хто працаваў над біяграфічнай кнігай пра любімага народамі нашага Песняра. Мо менавіта таму летась яна была ўзнагароджана Гран-пры на Мінскай міжнароднай кніжнай выставе-кірмашы.

"Старадаўнія сядзібы Гродзеншчыны"

— Гэта рэгіён, дзе на тэрыторыі Беларусі лепш за ўсё захаваліся сядзібы, — кажа аўтар Анатоль Федарук. — Гісторыя сядзібнага дойлідства на нашых землях налічвае больш за пяць стагоддзяў. Мне хочацца, каб нашы сучаснікі і нашчадкі разумелі, што ўяўляла з сябе сядзіба ў мінулым. Гэта не проста аб'ект матэрыяльнай культуры — сядзібны дом, службовыя і гаспадарчыя пабудовы, а феномен, ідэальны свет, прастора, дзе абмяркоўваліся і вырашаліся жыццёвыя пытанні. У сядзібных нараджалася асабліва культура садо-паркавага мастацтва,

Што прапаноўвае расійскім чытачам айчынныя выдавецтвы?

Альбом "Гісторыя Мінска ў паштоўках і фатаграфіях"

— Кніга падзеленая на тры часткі: у першай размова ідзе пра гісторыю развіцця паштоўкі і фатаграфіі ў Мінску, у другой узгадваюцца біяграфіі фатаграфіаў, якія працавалі ў сталіцы, у трэцяй параўноўваюцца сучасныя віды горада з тымі, што захаваліся на паштоўках, — апісвае выданне аўтар Аляксандр Вялічка. — Тэма фатаграфіі не настолькі папулярная, таму мы пашырылі яе і паказалі, як змяняўся Мінск за апошнія сто гадоў. Думаю, гэта цікава шырокаму колу чытачоў, але перадусім тым, хто неак звязаны з беларускай сталіцай.

Каталог "Манеты і банкноты Беларусі"

— Тут сабраная інфармацыя пра ўсе манеты і банкноты, вярнуцца ў Беларусь з 1996 па 2016 год, — кажа адзін з аўтараў кнігі Аляксандр Вялічка (другі — Сяргей Назараў). — Гэта можа быць дацця як калекцыянерам, так і ўсім, хто цікавіцца гісторыяй, працуе з фінансамі. Большая частка кнігі прысвечана менавіта манетам — іх звыш шасцісот. Апісання не толькі тэхнічныя даныя, але і рэальны кошт, таму можна прасачыць, становяцца яны даражэй ці танней. У другой частцы сабраныя дзясцікі два банкноты, якімі карысталіся на працягу гісторыі суверэннай Беларусі.

Першы том кнігі "Айчына: маляўнічая гісторыя. Ад Рагнеды да Касцюшкі"

— Выданне мае вялікі фармат (21,8 на 29 сантыметраў), пад цвёрдай вокладкай змяшчае 223 старонкі апаваданню з

гісторыі Беларусі, якія суправаджаюць партрэтамі знакамітых асоб і дэталізаванымі панарамамі гарадоў ці значных бітваў. Кніга найперш адрасаваная дзеям і падлеткам, але будзе цікавая і дарослым, — адзначае пісьменнік Уладзімір Арлоў. — Калі мы працавалі над ёй з мастаком Паўлам Татарнікавым, то ўяўлялі сваю аўдыторыю, таму гэта наклала адбітак і на сам тэкст, і на яго стылістыку. Кожны аповед заканчваецца гістарычнай віктарынай. Усе ілюстрацыі да выдання створаныя Паўлам Татарнікавым — найлепшым сучасным мастаком, які працуе з гістарычнай тэмай. Зараз ідзе праца над другім томам, у якім будзе ахопленыя падзеі на тэрыторыі Беларусі з 1795-га да 1990-х.

Альбом "Традыцыйны беларускі касцюм"

— Па рэакцыі наведвальнікаў, што прыходзяць паглядзець музейную калекцыю традыцыйных касцюмаў да нас у Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, мы даўно зразумелі, што ёсць неабходнасць выдаць такі альбом і прадставіць строі не на манекенах, а на жывых людзях, — расказвае аўтар, мастацтвазнаўца Марыя Віннікава (другі аўтар — Паліна Богдан). — Па тыпажах

падбіралі мадэлей, сталіся праводзіць здымкі на прыродзе. Выкарысталі касцюмы і асобныя прадметы строю з нашай калекцыі і з фондаў, прыцягнулі да падрыхтоўкі альбома іншыя музеі Беларусі і Расіі, што ёсць аднавілі адмыслова для гэтай працы. Прадстаўлены ў альбоме строі адносяцца да канца XIX — пачатку XX стагоддзяў. Ранейшых па часе проста не захавалася, а пазнейшыя ўжо былі мадэрнізаваныя. Традыцыйны касцюм не ў адзін момант выйшаў з ужытку. Альбом пабудаваны так, што можна за гэтым пракачыць — кожнаму рэгіёну Беларусі прысвечаны асобны раздзел.

Дзіцячая энцыклапедыя "Францыск Скарына" (частка другая) "Чалавек свету" і частка трэцяя "Чалавек-легенда")

— Кнігі прызначаны для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту, а таксама ўсім, хто цікавіцца багатай гісторыяй нашай краіны, — кажа аўтар Алесь Суша. — Жыццёвы і творчы шлях беларускага першадрукара і асветніка звязвае нашу краіну з многімі краінамі свету. А праз асобу Скарыны многія дэталі знаваліся пра Беларусь. Гэтым прысвечаны другі том. У трэцім размова ідзе пра Скарыну як пра чалавека-легенду, які першым з усходніх славян выдаў кнігу друкарскім спосабам і зра-

біў кніжнае слова, а праз яго і ўсе веды чалавецтва даступнымі для ўсіх і кожнага. Засталіся лічаныя экзэмпляры другога і трэцяга тамоў. Першы з гэтай серыі дае адказ, хто такі Скарына — беларускі і ўсходнеславянскі першадрукар, выдавец, перакладчык Бібліі на родную мову, пісьменнік, філосаф-гуманіст, тэолаг, вучоны, лекар, батанік, грамадскі дзеяч, прадпрыемлівы, але гэта кніга хутчэй за астатнія разышлася, і яе пакуль нельга нідзе набыць.

"Ад Мінска да Вільні. Гісторыя Беларусі ў журналісцкіх нататках"

— Я ўсвядоміў сябе беларусам у 1990-я, — кажа аўтар Віктар Корбут. — Гэта адбылося ў тым ліку дзякуючы папулярным кнігам па гісторыі, у якіх, на жаль, было шмат недакладнасцяў. У сваёй кнізе я акцэнтую ўвагу на той спадчыне, якая бяспрэчна належыць беларусам і адначасова расказваю пра агульныя традыцыі з суседзямі. Мне хацелася даць шырокую панараму гісторыі Беларусі і адказаць на вечнае пытанне: з чаго пачынаецца наша Радзіма? Куды паглыбляюцца карані радаводу нашай нацыі? Што нас найперш вылучае сярод іншых народаў? Чаму беларусы, нягледзячы на падабенства да суседзяў, усё ж адметны народ? Адказы ёсць у кнізе.

Кніга ў перакладзе на мастацтва

Бібліятэка ва ўмовах камунікацыйнага выбуху ператвараецца ў шматфункцыянальны культурны і асветніцкі цэнтр з шырокім спектрам разнастайных задач. На мінулым тыдні ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адкрылася, так бы мовіць, комплексная выстава, прысвечаная культуравыстаў да некалькіх пакаленняў кнізе Уладзіміра Караткевіча "Дзікае паляванне караля Стаха". Яна першая ў запланаваным цыкле "Літаратура і мастацтва".

Пётра ВАСІЛЕЎСЬКІ / Фота аўтара

Выставы гэтага праекта нагадаюць грамадзе пра творы беларускай літаратуры, якія з'яўляюцца нашай візіткай у сусветнай культурнай прасторы. Акрамя таго, гэта кнігі, перакладзеныя, калі так можна сказаць, на мову іншых відаў мастацтва. Найперш — на мову кіно. Вядома ж, што ў саміх літаратараў экранізацыя твора заўжды лічылася вышэйшай адзнакай вартасцей кнігі.

Партнёрамі Прэзідэнцкай бібліятэкі ў арганізацыі дадзенай выставы з'яўляюцца На-

цыянальная кінастудыя "Беларусьфільм", Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, Музей гісторыі беларускага кіно, Музейны комплекс гісторыі і культуры Аршаншчыны. Ужо сам вопыт прыцягнення да ўдзелу ў праекце столькіх розных арганізацый, у тым ліку рэгіянальных, варты ўвагі. Дарэчы, звярталася бібліятэка з прапановай далучыцца да выставы ў гонар "Дзікага палявання...". І да Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Але, на думку кіраўніцтва БДАМ, у фондах няма студэнцкіх работ на дадзены тэматыку, якія вартыя таго, каб быць выстаўленымі побач з работамі такіх мэтраў, як Арпен Кашкурэвіч, Юрый Якавенка, Міхалі Басальга, што ў розныя гады ілюстравалі згаданы твор і чые ілюстрацыі ў экспазіцыі ёсць. Але ў перспектыве акадэмія гатова супрацоўнічаць з Прэзідэнцкай бібліятэкай — як у выставах гэтага цыкла, так і ў будучых праектах аддзела маркетынгу апошняй.

Кожны з партнёраў прадставіў артэфакты, якія рэдка пакідаюць сховішчы, да якіх прыпісаньня, ці экспазіцыйную прастору. У выніку нават тых, хто нібыта някяпска знаёмы з творчасцю і жыццёвым шляхам Уладзіміра Караткевіча, маглі адкрыць для сябе ў вобразе слаўтага пісьменніка незнаёмыя ім рысы.

У экспазіцыі прадстаўлены выданні класічнага твора на роднай мове і мовах свету, ад першай публікацыі ў часопісе "Маладосць" да самай апошняй. Таксама ёсць творы мастацтва, прысвечаныя пісьменніку, касцюмы і рэквізіт, што скарыстоўваліся на здымках вядомага фільма Валерыя Рубінчыка паводле кнігі. Сам фільм дэманструецца на маніторы, а некаторыя кадры з яго пададзены фотаздымкамі на сцяне. А яшчэ тут — асабістыя рэчы Караткевіча. Гэта прадметны свет, што атачае пісьменніка і які характарызуе не толькі асобу, але і час, калі ён жыў і працаваў.

Мне здаецца, што сутнасць выдатнай кнігі і ўсёй творчасці слаўтага пісьменніка на сумой выдатна акрэсліў Міхалі Басальга. Ён казаў, што настроіцца на хвалю Караткевіча лёгка, а ўзяцца да ягонага ўзроўню неймаверна цяжка. Сам мастак гэта адчуў, прауючы над ілюстрацыямі да "Дзікага палявання...". Дарэчы, спадару Міхаліу прапанавана ў недалёкай перспектыве залічыць персанальную выставу ў Прэзідэнцкай бібліятэцы. Мастак даў прыняцыйную згоду.

А першая выстава з цыкла "Літаратура і мастацтва" пасля закрыцця ў сценах бібліятэкі будзе гастраляваць па музеях, што далучыліся да яе арганізацыі. Такая ж практыка прадугледжана і для наступных праектаў цыкла.

Фотасфакт

Фота Кастуся АНТАНОВІЧА

Розгалас у Польшчы

500-годдзю беларускага кнігадрукавання былі прысвечаны III Дні славянскага пісьменства і культуры, якія прайшлі з 19 па 26 мая 2017 года ў горадзе Белыск-Падляскі (Польшча).

У рамках святочных мерапрыемстваў адбыўся традыцыйны кніжны кірмаш духоўнай і асветніцкай літаратуры беларускіх і польскіх выдаўцоў, выступленні фальклорных калектываў з Беларусі, Польшчы і Літвы, у тым ліку ансамбля "Грамніцы" з Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, першая замежная прэм'ера фальк-рок-оперы Рамана Арлова "Усяслаў Чарадзеі", гастролі Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, а таксама міжнародная міждyscyплінарная навуковая канферэнцыя, у якой прынялі ўдзел вучоныя з Беларусі, Польшчы і Расіі.

Да гэтага свята Фондам у гонар дабравернага князя Канстанціна Астрожскага (Беласток, Польшча) была створана перасоўная выстава на польскай мове "500 гадоў "Бібліі рускай" Францыска Скарыны", на якой прадстаўлены не толькі выявы старадрукаў нашага першадрукара, але і фотаздымкі месцаў і людзей, з якімі ён быў так ці іначай звязаны. Падчас Дзён славянскага пісьменства і культуры выстава размяшчалася ў цэнтральным гарадскім парку імя каралевы Алены. У бліжэйшых планах арганізатары паказаць праект у Беластоку, Варшаве, Кракаве.

Матэрыялы для выставачнага праекта былі прадстаўлены намеснікам дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алесем Сушам. Ім жа сумесна з прафесарам з Польшчы Антоніем Мірановічам быў падрыхтаваны тэкст буклета, якім будзе суправаджацца выставачны праект.

Фрагменты экспазіцыі выставы.

Як Полацк прадвызначыў лёс Францыска Скарыны і чаму беларускі першадрукар вырашыў распачаць сваю выдавецкую дзейнасць менавіта ў Празе? Пра шляхі знакамітага асветніка 500 гадоў таму "К" распавёў даследчык яго дзейнасці, культуролаг, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алесь Суша.

Вераніка МОЛАКАВА

— Да нядаўняга часу было прынята казаць пра рэаліі жыцця Скарыны ў кантакце нашага сучаснага разумення тагачаснага свету, — кажа спецыяліст. — Вельмі часта можна сустрэць звесткі пра Скарыну ў Беларусі, Чэхіі, Германіі ці ў Італіі, але мы павінны ўсвядоміць, што ў той час такіх краін яшчэ не існавала — былі зусім іншыя з пэўнымі адміністрацыямі, якія могуць прыняць адрознівацца ад нашага разумення гэтых тэрыторый сёння. Часам складана вызначыць храналогію перамяшчэнняў Скарыны. Вядома, што ў некаторыя краіны ён прыязджаў не раз, пра некалькі з іх мы можам наогул толькі выказаць версіі.

Полацк. Вялікае Княства Літоўскае. Каля 1490 — 1504 года

Нарадзіўся, правёў першыя гады жыцця і атрымаў пачатковую адукацыю.

— Ёсць шэраг гіпотэз пра час нараджэння Скарыны ў Полацку. Найбольш верагодная версія, што гэта адбылося каля 1490 года. Дакладных звестак не захавалася ці яны не выяўленыя, а гіпотэзы грунтуюцца на ўскосных сведчаннях. Вядома, што Францыск быў сынам купца Лукі Скарыны і што прадстаўнікі яго сям'і валодалі нерухомасцю ў Замку — на тэрыторыі непадальк ад полацкай Сафіі. Магчыма, менавіта ў Полацку Скарына мог атрымаць сваю пачатковую адукацыю: у сям'і ці пры манастыры — мы таго не ведаем. Па адной з гіпотэз, ён мог вучыцца пры бернардынскім манастыры. Ёсць меркаванне, што Скарына пражыў у Полацку гадоў да чатырнаццаці, пакуль не паехаў паступаць у Ягелонскі ўніверсітэт у 1504 годзе. Полацк як старажытная духоўная культурная сталіца Беларусі ў чымсьці прадвызначыў лёс Скарыны.

Вільня. Вялікае Княства Літоўскае. 1520 — 1530-я гады

Адкрыў друкарню, ажаніўся, працаваў сакратаром біскупа, магчыма, удзельнічаў у стварэнні батанічнага сада.

— Па дарозе з Полацка ў Кракаў Скарына мог заехаць у Вільню, вучыцца там, атрымаць першыя кантакты і сувязі, магчыма, пэўную фінансавую падтрымку. Падчас сваёй выдавецкай дзейнасці ў Празе Скарына бяспрэчна супрацоўнічаў з віленскімі ўплывовымі персонамі. На многіх ранніх пражскіх выданнях на тытульных аркушах ці ў іншых месцах нярэдка можна знайсці рукапісны запіс прыблізна наступнага зместу: "Гэта адбылося накладам Багдана, Онкава сына, радцы месца Віленскага". Гэта сведчыць пра тое, што Багдан Онкаў быў адным з фундатараў дзейнасці Скарыны і займае частку наклада для рэалізацыі альбо нейкім чынам саўдзельнічаў у выпуску гэтых кніг. Ужо падчас працы ў Вільні Скарына сам узгадае ашчэ аднаго мецэната — Якуба Бабіча, у доме якога знаходзілася друкарня. Гэта была першая падобная ўстанова ў Вялікім Княстве Літоўскім. У ёй каля 1522 года пачынаўся свет "Малая падарожная кніжка".

Быў ці не быў? або Геаграфія першадрукара

Зала сарама ў Паўноўскім універсітэце.

Портрэт Скарыны ў Зале сарама.

Палац паўноўскіх епіскапаў, дзе абараму доктарскую дысертацыю Скарына.

Падарожжа вакол свету з "Малой падарожнай кніжыцай" і не толькі

Пасля выпуску "Апостала" ў 1525 годзе і дзесяці да сярэдзіны 1530-х Скарына працаваў сакратаром ці пісарам віленскага біскупа Яна. Якраз у той перыяд пры бернардынскім манастыры быў заснаваны батанічны сад. Хто ведае, магчыма, Скарына, які меў медыцынскія ў шырокім сэнсе, а значыць, і батанічныя веды, мог мець дачыненне да стварэння сада.

У Вільні ён пабраўся шлюбам з Маргарытай — удавой вілен-

скага радцы Юрыя Адверніка. Скарына жыў з жонкай у доме непадальк ад Гандлёвай плошчы. Там у яго, відаць, нарадзіліся дзеткі. У дакументах яны згадваюцца ў множным ліку, але ўпэўнена можам казаць толькі пра двух. Малодшы Францішак загінуў у полымі пажары ў Празе ў 1541 годзе. Старэйшы сын Сымон жаў перым у Чэхію. Маргарыта памерла адносна хутка пасля нараджэння дзетак.

Кракаў. Польскае Каралеўства. 1504 — 1506 год

Атрымаў вышэйшую адукацыю — ступень бакалаўра вольных навук у Ягелонскім універсітэце.

— Кракаў на той час быў горадам, дзе знаходзіўся адзін ва Усходняй Еўропе і найбліжэйшы да Вялікага Княства Літоўскага ўніверсітэт, таму многія папярэднікі і

сучаснікі Скарыны таксама вучыліся там ці ў іншых еўрапейскіх установах. Скарына паступіў у Ягелонскі ўніверсітэт у 1504 годзе і ў 1506-м завяршыў навучанне, атрымаўшы ступень бакалаўра — у вольных навук. Прасцей кажучы, у філасофіі. Універсітэт у Кракаве быў не горшым за сярэдняе еўрапейскія ўніверсітэты, і ім выкладалі вядомыя навукоўцы. Там давалі і першамай медыцынскую адукацыю. Магчыма, менавіта ў Кракаве Скарына

Падуя. Венецыянская Рэспубліка. 1512 год

Атрымаў ступень доктара медыцынскіх навук.

— Падуанскі ўніверсітэт — унікальная навучальная ўстанова, дзе захоўвалася талерантнасць па палітычных, рэлігійных і іншых пытаннях. Гэты п'юралізм, ідэі гуманізму і вальндумства, магчыма, і прывабілі Скарыну.

У Падуанскім ўніверсітэце ён як небагаты чалавек бясплатна дапускаецца да здачы іспытаў. У той час не трэба было пісаць дысертацыю, каб атрымаць доктарскую ступень, а толькі адказаць на іспыце на пытанні ўсіх вучоных і спецыялістаў. На працягу двух дзён у дыспутах з вучонымі Скарына абараняў свае навуковыя тэзісы. Ён ёнкіска вытрымаў іспыт і 9 лістапада атрымаў дыплом доктара ў лекарскіх навукх. Хутчэй

дзе дэлегацыі вялікага князя літоўскага і польскага караля Жыгімонта Старога ён прымаў удзел у Венскім кангрэсе, адкуль мог разам з каралём Чэхія пераехаць у Прагу, дзе працягнуў сваю працу ў якасці паста ці сакратара. Тым больш што кароль Уладзіслаў II быў родным братам Жыгімонта Старога.

У жніўні 1517 года выйшла першая кніга — "Псалтыр". У тым жа годзе Скарына апублікаваў чатыры кнігі Старога Запавету, а на працягу наступных двух гадоў — яшчэ не менш за дзевятнаццаць. Апошняя магла выйсці ў 1520-м годзе. Мы не ведаем, ці надрукаваў ён усе кнігі Старога Запавету. Магчыма, былі іншыя невядомыя нам сёння выданні. Мы дакладна не ведаем і тое, дзе Скарына выдаваў свае кнігі. Найбольш верагодна, што ён скарыстаўся паслугамі адной з пра-

— У сваіх лістах сярэдзіны XVI стагоддзя кароль Жыгімонт Аўгуст піша, што ў часы яго бацькі Жыгімонта Старога быў друкар кніг рускіх, які выдаў Біблію і паехаў прадаваць свае кнігі ў Маскву. Там іх спалілі, і сам ён ледзь выратаваўся ўцекамі. Акрамя Скарыны, іншых друкароў рускіх кніг за часамі Жыгімонта Старога не было. На гэтай падставе часта выказваецца меркаванне, што ў 1520-я Скарына спрабаваў наладзіць гандаль з Масквой ці адкрыць там сваю друкарню. Але дакладна пра гэта нічога невядома.

Вітэнберг. Курфюрства Саксонія. Сярэдзіна 1520-х гадоў

Магчыма, пазнаёміўся з Марцінам Лютарам.

— Паводле сведчанняў Філіпа Меланхтона, аднаго з дзеячў Рэфармацыі і самага блізкага сябра ідэолага нямецкага рэфармацыйнага руху Марціна Лютара, недзе ў сярэдзіне 1530-х гадоў у Вітэнберг прыежджаў адзін "паляк" — доктар Францыск. Ён уразіў Лютара сваёй вучонасцю, і размова ў іх была доўгая. Лютар прапанаваў сустрэцца на наступны дзень, але ўначы яму прымроілася, што гэты Францыск — пасланнік польскіх епіскапаў, прысланы звесці яго са свету. Уначы Лютар збег з горада і напісаў лісты ў мясцовую мэрью з просьбай зладзіць гося і катаваць. Арыштоўваць яго ніхто не стаў, патлумачылі сітуацыю і папрасілі з'ехаць. Яшчэ ў XIX стагоддзі вядомы славенскі мовазнаўца і даследчык старажытных пісьмовых помнікаў Варфаламей Копітар выказаў меркаванне, што гэта мог быць Францыск Скарына, але сцвярджаць гэта мы не можам.

Познань. Польскае Каралеўства. Канец 1520-х — пачатак 1530-х гадоў

Сядзеў у турме.

— У выніку неаднаразовых скаргаў варшаўскіх яўрэяў на Францыска Скарыну за тое, што ён атрымаў у спадчыну ад свайго брата Івана пэўную маёмасць і не разлічыўся па рахунках, яго арыштавалі і пасадзілі ў познаньскі астраг. Сапраўды, Скарына атрымаў пэўную маёмасць брата і стаў яшчэ абавязаны людзям, пра якіх нічога не ведаў. Есць меркаванне, што справу сфабрыкавалі, бо было каму і за што на яго зладваць. Падчас развіральніцтва ў Познань прыехаў пляменнік Скарыны Раман і сказаў, што ён сын свайго бацькі і яму разбірацца з пазыкамі, але ўсё ж такі спатрабілася яшчэ і асабісты ахоўныя лісты з боку караля і вялікага князя Жыгімонта Старога на імя Скарыны, каб справа вырашылася і яго адпусцілі.

Кёнігсберг. Прусскае Герцагства. 1530 год

Вывез з краіны каралеўскага друкара і лекара.

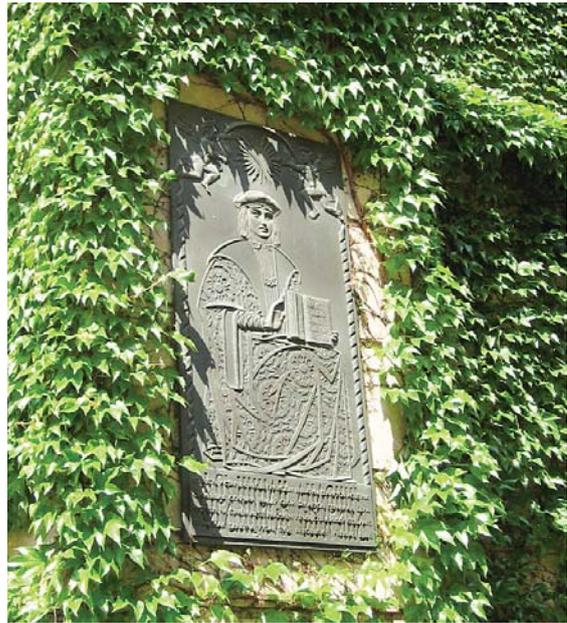
— Наш першадрукар трапіў туды па запрашэнні герцага Альбрэхта Гагенцолерна, з лістоў якога зручвала, што Скарына мусяць праявіць свае лекарскія здольнасці. Даследчыкі звязваюць запрашэнне з эпідэміяй, што спустошыла ў той час многія еўрапейскія краіны і дайшла да Прусіі. Існуе і меркаванне, што ў Кёнігсберг Скарына прыехаў менавіта для таго, каб падтрымаць сваю выдавецкую дзейнасць. Яго талент у Прусіі быў высока ацэнены, Скарына прыняты ў набліжанае да герцага кола людзей. Калі ён з'яжджаў, то патаемна вывез з сабой каралеўскага друкара і лекара. Яго ўчынак выклікаў жорсткую рэакцыю герцага і потым увозіў у ступар усіх даследчыкаў. Упэўнены, што тое было здзейснена зусім не выпадкова.

Масква. Вялікае Княства Маскоўскае. 1520-я гады

Магчыма, прыежджаў прадаваць кнігі і іх там спалілі.

— Алякс Суха з адным з першых групавых выданняў пра першадрукара жыгымонтаўскага Францыска Скарына і яго час (1988 год).

Мемарыяльная дошка ў Празе.

Так горад выглядае Каралеўскі саў Прага, дзе працаваў Скарына.

Помнік у Калінінградзе.

вучыўся медыцыне, бо ў Падуі ён толькі абараніў доктарскае званне.

Верагодна, яшчэ ў Кракаве Скарына вызначыў, чым будзе займацца ў далейшым, бо там узнікла першая ў свеце друкарня, якая выпускала кнігі з кірылічным шрыфтам у 1491 — 1493 гадах. З-за гэтунага ўдзіску, арганізацыйных і ідэалагічных цяжкасцей яна вельмі хутка скончыла сваю працу, і яе выданні на царкоўнаславянскай мове, відаць, не атрымалі шырокага распаўсюджвання. Гэта была не адзіная ў горадзе друкарня, таму з вопытам кракаўскіх друкароў Скарына быў бяспсрачна знаёмы.

Скарына з Жыгімонтам Старым — каралём польскім і вялікім князем літоўскім — фігуруюць разам у адных лістах. Магчыма, мела месца асабістае знаёмства, бо кароль пастаянна знаходзіўся ў Кракаве.

Капенгаген. Дацкае Каралеўства. 1509 — 1512 год

Працаваў сакратаром караля.

— Пры здачы экзамена на ступень доктара ў лекарскіх навукх у Падуі ў лістападзе 1512 года Скарына называе сябе сакратаром караля Даніі. Есць меркаванне, што ён трапіў у Капенгаген у якасці аднаго з дыпламатаў ад Вялікага Княства Літоўскага ў 1509 годзе. У той час Данія фактычна кантралявала рэгіён ад Балтыйскага да Паўночнага мора, у некаторых пытаннях падтрымлівала Маскоўскую Дзяржаву, таму стасункі паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Дацкім Каралеўствам тады былі не вельмі спрыяльнымі. Жыгімонт I накіраваў у Капенгаген

Помнік у Полацку.

дэлегацыю для заключэння дамовы аб сяброўстве паміж краінамі. Скарына мог быць адным з яе ўдзельнікаў. Магчыма, ён застаўся ў Капенгагене працаваць пры двары ці вучыцца ў мясцовым ўніверсітэце.

Рым. Папская Вобласць. 1512 год

Магчыма, прыежджаў на Пятэ Латэранскі Сабор.

— Скарына мог быць удзельнікам Пятага Латэранскага Сабора ў 1512 годзе. Каталіцкі светны сабор — справа важная, куды прыежджалі дыпламаты з многіх краін, таму ў Рыме ў гэты час вяліся перамовы і па палітычных пытаннях. Скарына як спецыяліст па Усходняй Еўропе мог быць у складзе дэлегацыі Даніі ў якасці аднаго з сакратароў караля. Магчыма, у Рыме ён зрабіў сваю справу і вяртаўся назад праз Падую.

Мемарыяльная дошка ў Вільні.

за ўсё, гэта адбылося ў палацы падуанскіх епіскапаў.

Сёння мы не можам убачыць будынкі ўніверсітэта таго часу, бо да сярэдзіны XVI стагоддзя яго памяшканні былі раскіданыя па горадзе, пакуль адмыслова пад патрэбы ўніверсітэта не аддзілі Палац дэль Бо.

Гэты стары будынак XVI стагоддзя найчасцей паказваецца, калі размова ідзе пра Падуанскі ўніверсітэт, і там вісіць мемарыяльная дошка Скарыну, але ён і ім ніколі не быў. Там жа створана "Зала сарака", дзе стаіць кафедрна Галілея Галілея, з якой ён нібыта чытаў лекцыі, і вісяць партрэты 40 найбольш вядомых выпускнікоў. У тым ліку і партрэт Скарыны, напісаны ў 1942 годзе.

Прага. Каралеўства Чэхія. Каля 1515 — пачатак 1520-х, 1530-я — каля 1551 года

Выпусціў першую кнігу і праславіўся сваёй друкарскай справай, працаваў каралеўскім медыкам і садоўнікам, памёр.

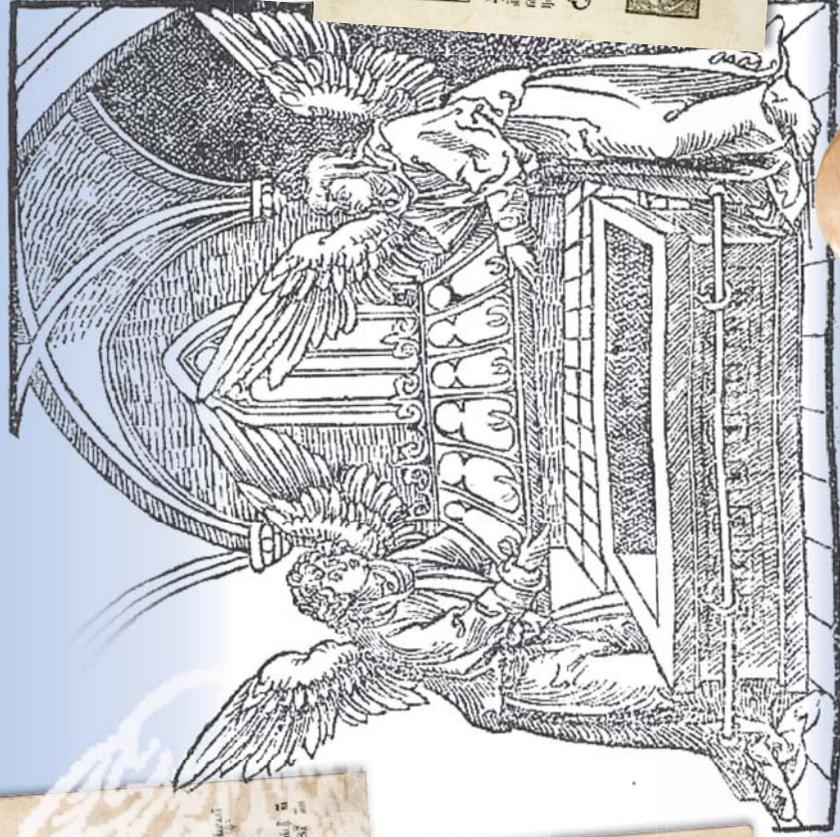
— На думку даследчыкаў, Францыск Скарына прыехаў у Прагу каля 1515 года. Па адной з гіпотэз, у скла-

жскіх друкарняў, якая знаходзілася ў Старым горадзе.

Невыпадкава для здзяйснення сваіх выдавецкіх планаў абраў Скарына Прагу. Кнігадрукаванне ў Чэхіі развілася недзе з 1460-х гадоў. Менавіта чэхі першымі пераклалі і надрукавалі Біблію на сваёй мове ў 1488 годзе. Самы знакаміты чэшскі пераклад, верагодна, актыўна выкарыстаны Скарынам у якасці прыклада, быў выдадзены ў Венецыі ў 1506 годзе. У Празе таксама была вельмі добрая школа майстроў гравуры, чым не мог не скарыстацца Скарына. Таму тую ж самую гравуру, што мы бачым на адной з першых старонак "Псалтыра", можна знайсці ў больш ранніх чэшскіх выданнях.

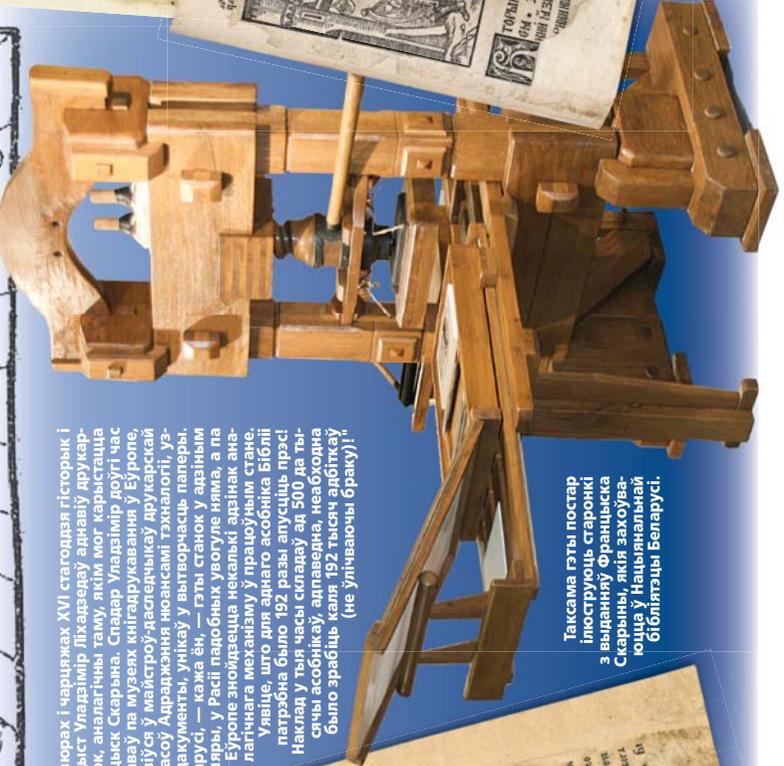
Другі раз у Празе Скарына з'яўляецца ў другой палове 1530-х, калі прыежджае па запрашэнні Фердынанда I працаваць у якасці каралеўскага медыка і садоўніка ў нядаўна адкрытым батанічным садзе. Сёння гэта адзін з найстаражытнейшых дзючых батанічных садоў у Еўропе. З Чэхіяй звязаныя апошнія гады жыцця Скарыны. Верагодна, што ён памёр каля 1551 года, бо пачаткам 1552 года датуецца ліст Фердынанда да Сымона Скарыны ўжо з прапановай забраць маёмасць памерлага бацькі. Але дзе ён пахаваны, невядома.

500 гадоў беларускага кнігадрукавання

Па гравюрах і чарцяжах XVII стагоддзя гісторык і публіцыст Уладзімір Ліхадзедаў аднавіў друкарскі станок, аналагічны таму, якім карыстаўся Францыск Скарына. Спэцдар Уладзімір доўгі час вандраваў па музэях кнігадрукавання ў Еўропе, цікавіўся ў майстэрнях нямецкай друкарскай справы часоў Аўраўжэнна нямецкай тэхналогіі, удзяўляў дакументы, унікаў у вытворчасць паперы, чыгубныя літвы, кама ён — гэты станок у дзіўным жэміплеры, у Расіі падробных удолуў мяжа, а па Еўропе знойдзена некалькі зрынак аналагічнага механізму ў працоўных станках.
Уявіце, што для аднаго асобніка Вібілі нагрэзна было 192 разы апусціць прэс! Наклад у тая часы складаў ад 300 да тысяч асобнікаў, аднаверка, неабходна было зрабіць каля 192 тысяч адрбіткаў (не ўлічваючы браку)!»

Таксама гэты постар ілюструюць старонкі Францыска Скарыны, якія захоўваюцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Калі ўяўляеш постаць філосафа-асветніка Францыска Скарыны, памяць узаўяляе гравюру з яго, як сёння казалі б, "сэлфі", вязьмо шрыфтоў старабеларускай "Бібліі Рускай" і незабыўныя словы прадмовы да "Кнігі Юдзіф": "Як ад нараджэння зьяры, што ходзяць у пустыні, ведаюць ямы свае..." Адночы іх пачушы, ніколі не забудзеш. Але рэжысёр дакументальнай стужкі "Першадрук" Ігар Чышчэня робіць нечаканае і простае ў дачыненні да сьлішняй постаці беларускага пантэону: ён ператварае яе ў прастору. У прастору еўрапейскай цывілізацыі, дазваляючы ўбачыць справу і думку беларускага гуманіста ў глабальным кантэксце.

Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ

Вольга Лабачўская і Грына Волжук у вёсцы Ермакі. / Фота Юрыя ПЛЮШЧАВА.

— Нашчадкі перасяленцаў-самыходаў ідэнтыфікуюць сябе як беларусы. Яны захавалі традыцыйныя беларускія абрады: Купалле, Каляды, штогадовы перанос на Раство абразасвячых, у сваёй гаворцы — шмат беларускіх назваў, багатыя песенны фальклор, традыцыю варыць піва на свята. Варта разумець, што

куды перададуць матэрыялы аб першых перасяленцах з Ермакоўскага краязнаўчага музея. У Рагінскім цэнтры народнай творчасці абмяркоўваюць радаводны сем'яў Мельнікавых, Новікаў і Чарняковых, якія пачаліся ў Рагіні, паглядзець дакументальную стужку "Самаходы" і сустрэнуцца з яе творчай групай. 4 чэрвеня адбудзецца свята вёскі Рагінь, у якім свае траецкія абрады прадэманструюць як мясцовыя калектывы "Крыніца" і "Верасок", так і "Расіяначка". Будзе праведзена дзгустыця самароб-

3 пазіцыі сучасніка

У Музеі гісторыі беларускага кіно адбылася перадпрэм'ера новай карціны студыі "Летапіс" кінастудыі "Беларусьфільм" пра беларускага першадрукара, пісьменніка, а да ўсяго — прад-прывамальніка і доктара. Падчас яе прэзентацыі сцэнарыст фільма і вядомы кінематаграфіст Уладзімір Мароз прызнаўся, што запрашэнне Ігара Чышчэня ў каманду стужкі было свядомым крокам студыяй. Для напісання сцэнарыя патрабаваўся акурат позірк маладога рэжы-

сэра. Стужка прайшла рэспубліканскі конкурс кінапраектаў па тэме 500-годдзя беларускага кнігадрукавання і атрымала фінансаванне.

Адной з несумненных якасцяў маладога рэжысэра, які, адзначу, ужо склаў сабе рэпутацыю таленавітага дакументаліста (фільмы "Андрэі Такінданг. Спынюся ў сярэдзіне", "Страчаная песня", "Подых балот"), жожа назваць шчырую спробу казаць пра сучаснасць і адпавядаць ёй праз пошук актуальнай кінамовы. Ігар умеє, здымаючы прыгожа, не адмаўляць рэчаіснасці ў яе праблемах. Назіраць узвышана і прывемлена адначасова. І ў выпадку "Першадруку" гэта спрацавала найлепшым чынам: стваральнікі фільма выходзяць з "пакою" асветніцка-ідэалагічнага кіно ў прастору падарожнага, амаль медытатывага нарыса. І менавіта гэты павольны рух — ад горада да горада, ад думкі да думкі, яшчэ раз — ад прасторы да прасторы, дазваляе ўбачыць вядомую постаць, упісаную ў пантэон нацыянальных герояў, з пазіцыі сучасніка — калі вяртанне адбываецца з усведамленнем таго, што маем сёння.

На скрыжаванні гарадоў і эпох

"Што значыць вынаходніцтва кнігадрукавання для ўсяго свету? Для беларускай нацыі?" — каментуе сваё прачытанне "справы жыцця" асветніка з Полацка рэжысёр "Першадруку". Ігар Чышчэня падкрэслівае, што яго кіно было спробай асэнсавання значэння друкаванага слова ў еўрапейскім кантэксце.

лі нашпарты, то ў якасці месца нараджэння пазначылі Магілёўскую вобласць, а не губерню. Калі мужчыны ішлі на вайну, то імкнуліся паглядзець на радзіму бацькоў, у 1960-х вярнуліся ліставаць. І сёння ўсе кажуць, што хацелі б пабываць на радзіме продкаў.

Для вясцоўцаў ермакоўскага клуб з'яўляецца вельмі істотным месцам. Шмат робіць яго загадчыца Надзея Вайчужаніна, збірае людзей. На Дзень вёскі, Дзень пажылога чалавека запрашае бабуль. Спеўны гурт, што дзейнічае пры клубе, завецца

і Марынай Шэле, пасля іх удзелу ў фальклорным конкурсе ў Цюмені мы паехалі ў беларускія вёскі. Тады нарадзілася ідэя зафіксаваць праявы мясцовай культуры. Старое пакаленне, дзеці першых перасяленцаў, што нарадзіліся ўжо ў Сібіры, але ад бацькоў успрынялі беларускую культуру, традыцыі, мову, паступова адыходзіць. Гэта людзі 1920-х гадоў нараджэння. З інфармантамі такога ж узросту мы працуем і ў Беларусі.

У Сібіры сітуацыя троху адрозніваецца ад беларускай. Там

Тры з паловай тысячы кіламетраў да радзімы продкаў

Аграгарадок Рагінь Буда-Кашалёўскага раёна з 2 па 4 чэрвеня прымае сваіх суродзічаў — нашчадкаў перасяленцаў, якія ў канцы XIX стагоддзя з прычыны малазямелля выехалі ў Сібір і заснавалі на тэрыторыі сучаснага Вікулаўскага раёна Цюменскай вобласці Расіі некалькі вёсак — Ермакі, Асінаўка, Ялоўка. За беларусамі ў Сібіры замацавалася назва "самаходы". Арганізацыі гэтага візіту паспрыяла доктар мастацтвазнаўства, прафесар Вольга ЛАБАЧЎСКАЯ, якая вывучала побыт беларусаў Сібіры. Даследчыца распавяла "К" пра здымкі фільма "Самаходы" (2017), іх памяць пра радзіму продкаў і цяперашні стан беларускай культуры ў Сібіры.

Алена ЛЯШКЕВІЧ

"Самаходы" з Сібіры

перасяленцы пачатку XX стагоддзя, падчас Сталыпінскай аграрнай рэформы, — гэта ўжо позняя хваля адносна тых, хто пераехаў у 1880-х. Яны вельмі часта перасяляліся ўжо да сваіх родных.

Супольнасць прымае ўдзел у беларуска-расійскай сацыяльна-культурнай праграме "Вяртанне", якая мае на мэце пашырэнне ведаў аб лакальнай гісторыі і культуры жыхароў аграгарадка Рагінь, а таксама стварэнне культурнай прасторы для ўзнаўлення мясцовых традыцый і сваяцкіх сувязей з суродзічамі з сяла Ермакі Вікулаўскага раёна Цюменскай вобласці Расіі.

Што пазічаць "самаходы" на радзіме

— З Ермакоў прыязджае 11 чалавек, у тым ліку начальнік адміністрацыі Ермакоўскага сельскага пасялення Святлана Ажгібесава і народны фальклорны калектыв "Расіяначка" пад кіраўніцтвам загадчыцы Ермакоўскага сельскага клуба Надзеі Вайчужаніна. Госьці наведваюць музей славы Рагінскай школы,

нага піва, рэцэпт якога захавалі сібірскія самаходы.

Гэты візіт стаўся магчымым дзякуючы Міжнароднаму грамадскаму аб'яднанню "Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына", Буда-Кашалёўскаму райвыканкаму, Рагінскаму сельскаму савету, Адміністрацыі Вікулаўскага муніцыпальнага раёна Цюменскай вобласці Расіі і Цэнтру культуры і дасуга Вікулаўскага раёна.

Беларушчына на сібірскім глебе

— Было цікава паглядзець, якія аспекты беларускай традыцыйнай культуры захаваліся ў перасяленцаў. Першым разам мы былі адзін дзень, які мяне вельмі ўразаў. Другі раз я туды трапіла ў 2014-м разам са студэнтамі кафедры этналогіі і фальклору Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, у якога дзейнічае дамова з адпаведнай установай у Цюмені. Гэту паездку аплочваў наш студэнтска. З дзвюма нашымі удзельнікамі, Палінай Курановіч

перасяленцы, што заснавалі вёскі ў перыяд з 1880-х гадоў да 1900-х (населеныя пункты Асінаўка, Ермакі, Ялоўка, Жыгулі), фактычна займалі неабжытыя месцы, дзе не было мясцовага насельніцтва. Такое кампактнае пасяленне дазволіла ім захаваць сваё, яны вельмі моцна трымаліся традыцый. "Самаходамі" звалі перасяленцаў, бо яны прыйшлі добраахвотна і "сваім ходам", хая гэта не зусім так. Яны ехалі чыгункай да Цюмені і Ішмы, а адтуль ужо ішлі пешкі, наймалі коней, падводы. Гэта яшчэ пару соцень кіламетраў, а то і больш. Мясцовыя звалі беларусаў "самаходы", а яны, у сваю чаргу, мясцовых — "чалдоны" (рускае старое насельніцтва Сібіры, што там з'явілася ў XVII стагоддзі). Понтым "самаходы" стала і саманазва. Прадстаўнікі ж старэйшага пакалення кажуць, што іх продкі прыйшлі не з Беларусі, а з Расіі, бо гэта была тэрыторыя Расійскай імперыі. Калі ўтварылася БССР, з'явілася усведамленне, што іх карані менавіта там. Калі першым перасяленцам выдава-

"Расіяначка", аднак, у іх рэпертуар, запісаны ад старых бабуль, што валодалі беларускай традыцыяй. У спявачка, дарэчы, вельмі добрыя галасы.

Спачатку захоўваўся шырэйшы спектр з'яў, у Ермаках я нават запісала ўспаміны аб выкліканні дажджу. Былі адметныя памінальныя звычай, на могілках завязвалі ручнікі. Перасяленцы прывезлі з сабой у Сібір тэкстыль. А з пераноснай Сявір не зусім зразумела: ці то абраз быў прывезены з Беларусі, ці то набыты ў Сібіры. Але звычай гэты беларускі, падняпроўскі, нават калі аброк на Свячу быў зроблены ўжо ў Сібіры. Адзін чалавек можа абракнуцца, а потым абраз са свячой становіцца агульным, можа пераходзіць між жыхарамі ўсёй вёскі ці яе асобнай часткі. Я схіляюся да думкі, што сам абраз быў набыты ўжо ў Сібіры, але афармленне ківоту зроблена па старых, падняпроўскіх, традыцыях. Ды і структура звычайна пераносна Свячы — таксама беларуская. Свяча становіцца цэнтрам, што аб'ядноўвае калектыв, мабыць,

У дадзеным выпадку падзяляць беларускі і еўрапейскі абшар не выпадае. Полацк, Прага, Кракаў, Вільня... Гароды Скарыны, дзе ён нарадзіўся, вучыўся, працаваў, і, адпаведна, гароды, якія былі агульнай прасторай для жыхароў ВКЛ — гэта і ментальная прастора ў тым ліку. Бадай, глядзач не бачыць толькі Падуі, але... кантэкст заддзены і спынацца не хочацца. Час Скарыны — гэта час нараджэння эпохі Асветніцтва, пульсаванне гарадоў. Адпаведна, рэжысёру як чалавеку ўжо XXI стагоддзя цікавы гэты шпацир па прасторы, якая захавалася да сёння і стала асяродкам жыцця ўжо новых пакаленняў.

Мы трапляем не толькі на вуліцы і плошчы славытых мястэчкінаў, але і ў еўрапейскія ўніверсітэты, бібліятэкі, якія захавалі дух гісторыі, свае інтэр'еры, экзтэр'еры, напаянне з розных эпох... Патрэбна час, які дазваляў бы разгледзець іх абліччы, атрымаць асалоду ад сузірання архітэктуры і ашаламляльных залаў — і гэты час стваральнікі фільма прадбачліва "разгортваюць". Рух камеры Аляксандра Акавіцкага — акурат як разгортванне "скрутка", каларная сучасная інтэрпрэтацыя старадаўніх гравюр. Што адразу вылучае "Першадрук" — яго павольны рытм, калі нетаропка апаваданне задае інтанацыю наспешнай размовы, дзе паўзы і музыка Аляксандра Круцеля даюць магчымасць "прагучаць" візуальнаму шэрагу.

Гэта мова сучаснай (тэле)дакументалістыкі — якая ўбірае ў сябе візуальны досвед каналаў National geographic, History,

"Культура", — і такая нагляджанасць надзвычай важная. Урэшце, тое, як выглядаюць старадрукі Скарыны, сёння можа распавесці нашам больш за доўгія тлумачэнні спецыялістаў. Уключэнне гравюр, вылучэнне чырвоным, памеры выданняў — мастацкая (рэвалюцыйная) кнігі, якую здзейсніў Францыск Скарына — гэта ягоны ўнёсак і ў візуальную культуру. Гэты "паварот" у асэнсаванні сладчыны асветніка, нарэшце, распачаты: давайце не толькі чытаць, але і глядзець, адчуваць яго кнігі.

Кніга як прарыву ў свядомасці, як мастацкі твор ды геапалітычны крок — блукаючы па бібліятэках замежжа, можна толькі ўявіць, што значыла і значыць сёння дзіўная авантура сына

Дарэчы

Як паведаміла дырэктар студыі "Летапіс" Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" Аксана Эйхарт, на сённяшні момант прапановы аб праекце "Першадрук" паступаюць ад многіх айчынных кінапракатных арганізацый. Таксама цікаўнасць да фільма праяўляюць і тэлеканалы: у прыватнасці, расійскі канал "Культура" звярнуўся з адпаведнай прапановай. Што да афіцыйнай прэм'еры дакументальнай стужкі ў сталіцы, яна плануецца на восень. Паказ мусіць адбыцца ў сталічным "Доме кіно". Таксама стужка прагучыць у Полацку падчас святкавання Дня беларускага пісьменства.

На здымках: кадры з фільма "Першадрук".

купца з Полацка, які адважыўся выдзец у Еўропе Біблію на старабеларускай мове.

Цікавая дэталёвая сучаснасць, якая задае далягляд рэжысёрскаму погляду, цалкам арганічна ўключае ў фільм і здымкі з апошняй кніжнай выставы ў Мінску. У адным з павільёнаў беларускі Нобелеўскі лаўрэат па літаратуры Святлана Алексіевіч падпісвае чытачам уласныя творы. Рэжысёр адзначае, што тое была выпадковая сустрэча — але гэты момант толькі злучае спадчыну Скарыны з літаратурнымі дасягненнямі нашых часоў.

Урэшце, ці кніжная нацыя сёння беларусы? Ці жывем мы ў гэтай прасторы слова і культуры? Гэта тыя пытанні, якія можна задаць сабе па праглядзе стужкі. Стваральнікі карціны, разважаючы пра ўнёсак Скарыны ў фарміраванне беларускай нацыі, у фільме выходзяць на культурную місію "памежжа", якая арганічным чынам замацавалася ў свядомасці беларусаў. Спалучэнне Захаду і Усходу, праваслаўя і каталіцызму, і ў гэтым сэнсе вядомыя словы беларускага гуманіста напрыканцы стужкі гучаць амаль як неабмежаваны выбар: "Гэтак і людзі да месца, дзе нарадзіліся і ўзадаваны ў Бозе, вялікую ласку маюць". Маўляў, лёгка не будзе, але так гуртуецца нацыя. Ды ці маем мы гэту "ласку да месца"? Вось пытанне, якое не выходзіць у мяне з галавы пазавашнага прагляду.

Было адзнята вельмі шмат, таму пытанне было Асінаўкі і Ермакоў.

і што пакінуць падчас мантажу. Можна, не ўсё мы змаглі ўціснуць у канчатковы варыянт, але я спадзяюся, што фільм дае адчуванне рытму жыцця беларускай вёскі ў Сібіры, раскрывае пытанні самаідэнтыфікацыі герояў. Для іх істотна адчуванне павязі з Беларуссю, што яны лічаць сябе беларусамі, спяваюць беларускія песні, дзеці вучаць вершы.

Вывучэнне любых перасяленцаў з тэрыторыі Беларусі, і "самаходаў", і стараабрадцаў, якіх выганялі з Веткі — патрэбны напрамак даследаванняў. Шкада, што ў нас ён зусім не распрацаваны. Патрэбныя сумесныя экспедыцыі расійскіх і беларускіх навукоўцаў.

Апошнім часам да мяне ўсё часцей звяртаюцца жыхары Расіі, якія шукаюць свае беларускія карані. Напрыклад, "Marini" — перасяленцы 1914 года з Магілёўскай губерні ў Яраслаўскую. Яны запісалі звесткі ад старэйшых людзей, апублікавалі шэраг артыкулаў... Нядаўна быў у прэсе матэрыял пра тудайлаўна — таксама расійская народнасць беларускага паходжання. Ёсць імкненне быць не проста расіянамі, а ведаць свае карані, традыцыі. Я лічу, гэта стратэгічны кірунак для Беларусі — падтрымка беларусы за мяжой, даследаванне іх культуры. Гэта істотна для разумення механізмаў фармавання і падтрымання нацыянальнай ідэнтычнасці.

Над "Самаходамі" працавала вельмі професійная здымачная група. Ты можаш напісаць сцэнары, а ў выніку атрымаць зусім не тое, што планавалася. Аператар глядзіць скрозь аб'ект, мае пэўны падыход да здымак. Матэрыялу

Сям'я Марыны Чарніковай (перасяленцы з Рагіні ў Асінаўку). 1929 год.

таму свячынныя абрады маюць такую высокую ступень захаванасці як у Беларусі, так і сярод сібірскіх перасяленцаў. Да таго ж, у вёсцы доўга не было царквы, толькі пару гадоў таму зрабілі каплічку з будынка былой крамы. Таму абраз-Свяча выконваў і ролю сакральнага цэнтру.

Вёска Ермакі адрозніваецца ад беларускай. Тых хат, што ўзвалі адразу пасля перасялення, не захавалася. Спачатку будавалі як у Беларусі, але новыя ўмовы патрабавалі новых тэхналагічных прыёмаў, перасяленцы прыгледзелі да мясцовых і сталі будаваць, як яны: хаты з высокай падлогай, якая не прамярзае, чатырохскільнявы дах замест двухскільнявы. Таму можна сказаць, што матэрыяльная культура там

больш сібірская, чым беларуская. Але ментальнасць гэтых людзей, антрапалагічны тып захавалі беларускасць. Знаходзячыся там тыдзень, забываешся, што ты не дома.

Пра здымкі фільма "Самаходы"

— Трэцім разам у Сібір мы паехалі ў жніўні 2016-га ўдзёвух з рэжысёркай Ірынай Волах, скажам так, "выбраць натуру". Мы разам зрабілі ўжо не адзін фільм, добра спрацаваліся (першыя стужкі з "Белвідэацэнтрам" здымалі яшчэ ў 2010-м). Вёсці адразу здымачную групу не рызыкнулі — паездка дарагая, далёкая. Тады мы патрапілі на свята вёску. Паглядзелі, як людзі трымаюцца сваіх песень, звычаяў, кулінарных традыцый. Нас

вельмі цікавіла піва. Яны прывезлі ў Сібір з сабой рэцэпт, хмель. Калісьці ў Беларусі быў шырока распаўсюджаны выбар гэтага наполя як рытуальнага, абрадавага. У Беларусі хатняе піва выціснула гарэлка, а тут яны былі далёка ад іншых вёсак і буйных паселішчаў (там і сёння да райцэнтра амаль 70 кіламетраў), і дарога кепская, толькі апошнім часам яе зрабілі, таму жыхары Ермакоў дасюль вараць піва на ўсе святы: дні народзінаў, гадавыя царкоўныя святы, калі з'яжджаюцца родныя... Яшчэ, я мяркую, істотны фактар, што так рабілі іх дзяды. Яны трымаюцца і іншых звычаяў: акрамя абраза Свяча на Каляды, спяваюць... Яны прывезлі ўсё гэта з Беларусі і для іх гэта вельмі істотныя праявы культуры.

Нашы здымкі праходзілі ў канцы верасня — на пачатку кастрычніка. Тады святкавалі Дзень пажылога чалавека. Мы жылі ў Ермаках амаль тыдзень. Хадзілі па вёсцы, назіралі, размаўлялі. Быў час троху ўжыцца ў мясцовыя рэаліі. Мяркую, у фільме гэта адчуваецца. Там паказана супольнае застолле ў клубе, для якога было зварана піва. Мы здымалі працэс гатавання як ён ішоў, адмыслова не прасілі нам прадэманстраваць нешта. Людзі ў кадры робяць тое, што рабілі б і без нас.

Над "Самаходамі" працавала вельмі професійная здымачная група. Ты можаш напісаць сцэнары, а ў выніку атрымаць зусім не тое, што планавалася. Аператар глядзіць скрозь аб'ект, мае пэўны падыход да здымак. Матэрыялу

Жыхары вёскі Ермакі Тацішча Мельнікова і Зінаіда Васіліца на вуліцы "Рагінскай". 2017 год. Фото Вольгі ПЛАЧУЧУСКОЙ

Павел Татарнікаў. 3 ілюстрацыі да кнігі "Айчына: малюўная гісторыя".

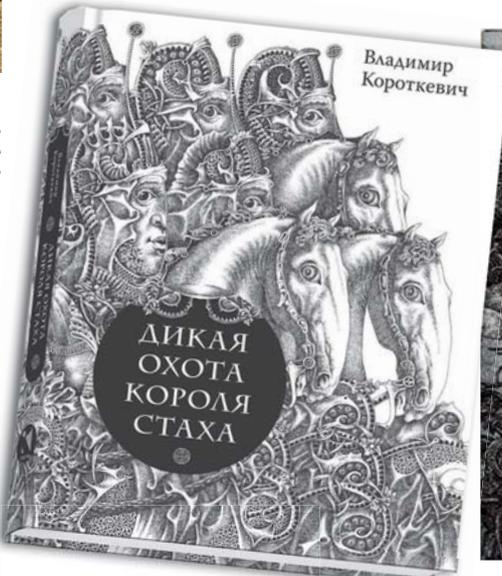
Фантазіі паводле...

Мабыць, колькі існуе кніга, столькі ж доўжыцца і спрэчка адносна прыняцця яе аздобы. Мастаку кнігі належыць як мага больш дакладна ілюстравать думкі аўтара, жорстка прытрымлівацца тэксту, альбо ён паўнапраўны сааўтар пісьменніка? А можа, кніга для мастака толькі зыходная кропка для вандручкі па ўласным уяўным свеце? Тым больш класічную кнігу ў шэрагу выпадкаў падмяняюць малюўныя апаведы-коміксы, якія гартуюць не толькі дзеці, але і дарослыя.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

Вядомы беларускі мастак кнігі Уладзімір Лукашук увагуле мяркуе, што кніга можа быць без аздобы, без ілюстрацыі, таксама як кніга можа быць і без тэксту. Бо той, каго мы сёння па завядзенні называем чытачом, успрымае інфармацыю не так, як людзі даінтэрнэтнага пакалення. Аднак, кнігу для яго трэба рабіць інакш. Думка спрэчная, але рацыянальнае зерне, на маю думку, тут ёсць. Відавочна, аднак, што кніга, саступіўшы частку сваёй інфармацыйнай функцыі носьбітам на аснове новых тэхналогій, усё больш ператвараецца ў самадастатковы твор мастацтва. З'яўляюцца выданні настолькі прыгожыя, што ўжо тэкст у іх успрымаецца фрагментам аздобы.

У якасці прыкладу згадаю творы беларускага графіка, мастака кнігі Юрыя Якавенкі. Ягоны шэдзур — манументальнае выданне апавесці Уладзіміра Караткевіча "Дзікае паліванне караля Стаха", дзе пад адной вокладкай разам з арыгінальным тэкстам сабраны пераклады гэтага твора на шэраг замежных моў. Вобразы Якавенкі ўспрымаюцца не ілюстрацыямі да канкрэтнай кнігі, але фантазіямі паводле яе зместу і ладу. Такім чынам мастак аздабляе і іншыя тэксты, знаказваў для нацыянальнай і сусветнай літаратуры. Прэзентацыйная функцыя ў ягоных праектах зыходна асноўная. Аздабленая Юрыем Якавенкам пэзма Міколы Гусоўскага "Песня пра зубра" выдадзена колькасцю ў 150 асобнікаў. Ад імя беларускага дзяржавы пэзму пазта беларускага Сярэднявечча з ілюстрацыямі сучаснага беларускага мастака дарылі Папе Рымскаму Бенедыкту XVI і каралеве Елізаветце II.

Владимир
Короткевич

Юры Якавенкі. Аздаба кнігі "Дзікае паліванне караля Стаха".

Калі для Юрыя Якавенкі тэкст толькі грунт, ад якога ён адштурхнуваецца ў фантазійным папярэце, дык другі вядомы ў Беларусі і ў свеце майстар эфектнай кніжнай аздобы Павел Татарнікаў дакладна трымаецца тэксту, над якім працуе. Прыкладам можа быць афармленне кнігі серыі "Сем чудаў Беларусі", "Рыцары і дойдзівы Гародні", сусветнай класікі. Апошняя работа Паўла Татарнікава — аздаба кнігі "Айчына" — была высокая ацэнена на леташнім Нацыянальным конкурсе "Мастацтва кнігі". Мастак у далейшым выпадку — сааўтар пісьменніка. Ён са скрупулёзнасцю гісторыка і археолага ўзнаўляе ў сваіх малюнках, якія больш дакладна называюць гістарычнымі палотнамі, час, пра які піша пісьменнік. Але ягоныя малюнкi натхнялі аўтара на змены ў структуры кнігі, прымушалі да-

Кацярына Дубовік. 3 ілюстрацыі да кнігі "Аліса ў Краіне чудаў".

пісваць новыя эпізоды і раздзелы. Высокае майстэрства Паўла Татарнікава, ягоная здольнасць ствараць абагульненыя вобразы на падставе канкрэтны, дакладных гістарычных рэканструкцый запатрабаваны не толькі на радзіме. Шмат працуе мастак для замежных выдаўцоў.

Валерый Славук пачынаў творча працаваць яшчэ ў Беларусі савецкай, у адным часе з такімі легендарнымі графікамі, мастакамі кнігі, як Арлен Кашкурэвіч, Васіль Шаранговіч, Георгій Паплаўскі, Уладзімір Савіч, Мікалай Селяшчук... Мастак ужо тады замацаваў за сабою дзялянку, якая ў кантэксце савецкага мастацтва падавалася не надта перспектыўнай. Валерый Славук сур'ёзна зацікавіўся аўтэнтычным фальклорам, язычніцкімі каранямі народнай псіхалогіі і нацыянальнага менталітэту. Ягоныя ілюстрацыі

да беларускіх казак і паданняў чытачы / гледчыя ўспрымалі як адкрыццё. Настолькі гэта было нечакана. Не памылюся, калі скажу, што менавіта гэты творца заклаў у нашым выяўленчым мастацтве аснову, на якой потым буіна завітнела розных адценняў фантазі. Сёння мастак робіць тое ж, што і ў маладосці рабіў. Адно, што цяпер у ягоных творах (у тым ліку і ў аздобе кнігі) прысутнічае мудрая іронія чалавека з немалым творчым і жыццёвым досведам.

З маладых мастакоў, якія ўжо засведчылі сваю здольнасць працаваць у адпаведнасці з сучаснымі запатрабаванымі грамады, якая захавала вернасць кнізе, я вылучыў Кацярыну Дубовік. Нядаўна яна выдатна аформіла славетную "Алісу ў Краіне чудаў".

Гэта, на маю думку, якраз спроба зрабіць "дэмакратычную" візуальную версію казкі, у аснове сваёй інтэлектуальнай. Магчыма, у нашай кніжнай графіцы запачаткаваны новы, перспектыўны напрамак.

Гаджаты не змогуць...

Сёлета 100-годдзе адзначае дзяржаўнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларускі Дом друку”. За мінулыя дзесяцігоддзі яно неаднаразова змяняла сваю назву, аднак, не адыходзіла ад галоўнага кірунку: друкарня выпускала вучэбную, метадычную, мастацкую літаратуру, папярова-белавую прадукцыю — усё тое, што чалавеку патрэбна штодня. Пра гісторыю прадпрыемства, пра будучыню паліграфічнай справы і новыя напрамкі дзейнасці вядучай друкарні краіны аглядаліся “К” распавялі генеральны дырэктар установы Раман АЛЕЙНІК. А экскурсію па цэхах для карэспандэнтаў “К” правёў намеснік генеральнага дырэктара па вытворчасці і ідэалагічнай працы Юрый Арыхоўскі.

Генеральны дырэктар Раман Алейнік.

Настасся ПАНКРАТАВА / Фота Сяргея ЖДАНОВІЧА

Юбілей наляўні і мажлівы

— Кропкай адліку юбілейнай даты стаў 1917-ы, калі Мінскую губернскаму друкарню рэфармавалі і перадалі Савету народных камісараў Заходняй вобласці і Заходняга фронту, — знаеце Раман Сцяпанавіч. Насамрэч, рэвалюцыйны год трыба лічыць не пачаткам, а этапам нашай гісторыі: мы ўзялі архівы, даследавалі факты і высветлілі, што тая самая Мінская губернская друкарня была заснаваная ў 1797 годзе! Так што прадпрыемства можа справядліва адзначаць 220-годдзе сваёй дзейнасці. Да святкавання выдзім альбом пра асноўныя вехі гісторыі нашай установы. Мы прыцягнулі да працы над ім музейныя супрацоўнікі, гісторыкаў, літаратараў. Не змаглі абыйсці ў гэтым выданні і тэму 500-годдзя беларускага кнігадрукавання: яму будзе прысвечаны асобны раздзел.

Першапачаткова наша прадпрыемства было класічнай друкарняй, у якой выдаваліся кнігі, газеты, часопісы. Найбольшы выпуск газетна-часопіснай прадукцыі прыпаў на пачатак 1990-х, калі мы выдрукоўвалі каля 3,5 мільёна экзэмпляраў у суткі. На сённяшні момант тая лічба паменшылася да амаль 2 мільёнаў, на што стае аб’ектыўных прычын: зніжаецца цікавасць да папяровых версій выданняў, падаюць тыражы, памяншаецца колькасць найменняў.

Што да ўласна кнігавыдання, то яго залаты перыяд прыпаў на 1960 — 1980-ы. Тады кнігі былі ў

Сто пішам, двэсце дваццаць у розуме

вялікім дэфіцыце, іх раскоплівалі як гарачы піражкі. Каб займець нават права набыць асобнік пўнага наймення, чалавеку было неабходна здаць 20 кілаграмаў макулатуры. За прынесеную сыравіну патэнцыйны пакупнік атрымліваў талон, дзе пазначалася, на якую назву ён можа яго атаварыць. Асабліва папулярнымі назвамі на той час былі кнігі Аляксандра Дзюма. Напрыклад, абдва тамы яго “Графа Мон-тэ-Крыста” — а тыраж кожнага з іх набліжаўся да паўтара мільёна экзэмпляраў — друкаваліся па 3 — 4 месяцы. Тыраж “Дзюма Дзьян” таго ж аўтара быў пазначаны неверагоднымі для сённяшняга пакалення паліграфістаў лічбамі ў 2,5 мільёнаў экзэмпляраў. А агульны тыраж твораў гэтага аўтара дасягалі дзясяткаў мільёнаў асобнікаў.

Мода, бывай!

— Затым прайшла мода на чытанне, паменшыліся тыражы. Пераўнайце: недзе ў 1990-х наша друкарня не брала ў работу матэрыял, калі яго наклад быў меншы за 50 тысяч экзэмпляраў, — кажа Раман Алейнік. — Лічылася, што гэта не выгадна, бо нашы вытворчыя лініі былі разлічаны на мільённыя заказы. З пачатку нулявых гадоў нагрузка па кніжнай вытворчасці пачала зніжацца, а тры гады таму рэзка

Ідзе друкарскі працэс.

ўпала. Сёння за шчасце лічым нават тысячу экзэмпляраў. Насельніцтва можа зразумець: друкаваныя выданні не з’яўляюцца прадметам першай неабходнасці... Пасля абвалу расійскага рубля ад нас сышлі найменні расійскіх буйных выдавецтваў, у 2014-м у

“Беларускім ДOME друку” засталася ўсяго 20 — 25 працэнтаў заказаў на прадукцыю ад таго, што мы мелі да гэтага часу. Айчыны рынак доволі вузкі, таму мы шмат вылікаў прыклалі, каб ізноў атрымаць доступ да расійскіх выдавецтваў, але... Зараз там шмат сваіх незаружаных магутнасцей. Да таго ж, асноўная сыравіна, на якой мы працуем, вытворчасці ўсё той жа краіны-суседкі, і па сабекошце буйным партнёрам перастала быць выгадна спачатку везці сюды сваю паперу, а потым вывозіць ад нас у тую ж Расію ўвесь тыраж.

Зараз мы працуем з цэлым шэрагам прыватных кніжных выдавецтваў, а таксама дзяржаўнымі, сярод якіх “Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі”, “Народная асвета”, “Беларусь”. Аб’ёмы невялікі: сяродні тыраж складае дзесці каля 2200 экзэмпляраў, але не адмовімся і ад заказаў на 500 адзінак. Канешне, пры такіх маленькіх лічбах павялічваецца час на наладкі, на перастаюць з тыражу на тыраж. З-за гэтага некалькі гадоў таму мы набылі новую кніжную лінію, якая забяспечвае хуткую пераналадку, трымаючы пры гэтым годны ўзровень якасці прадукцыі. Практычна яна нас і выратавае ў кніжнай вытворчасці. Да-

год таму мы займелі новую машыну ліставага друку, каб выдаваць высокамастацкую прадукцыю. Яна шасціфарбавая, з лакавальнай секцыяй і за адзін прагон ліста можам адрдукаваць асноўны колер, дадатковую фарбу, напрыклад, серабро ці бронзу, і залакаваць. Такая машына дазваляе адрдукаваць зымкі і ілюстрацыі “топавга” ўзроўню.

Кніжы не першае дзесяцігоддзе прарочаць скон, на маю ж думку электронныя носьбіты не змогуць па ўсіх кірунках замяніць друкаваныя. Так, вучэбная літаратура, што перыядычна змяняецца і хутка састарэецца, будзе і далей заваўваць пазіцыі ў электронным эквіваленце. Аднак гаджаты не змогуць пацягнаць кнігі для дзяцей, мастацкія альбомы, падарункавыя выданні. Мне трапіла інфармацыя па Вялікабрытаніі за мінулы год: на тым самым Альбіёне назіралася падзенне набытку электронных кніг на 17 працэнтаў і адначасовы рост рэалізацыі кніг на папяровых носьбітах. Мяркую, тую тэндэнцыю можа смела адносіць і да астатніх краін.

Мноцыя традыцыі, новыя кірункі

— “Беларускі Дом друку” заўсёды быў рэнтабельным. Як бы ні было складана ў няпростых эканамічных умовах, мы працягваем працаваць з прыбыткам, маючы сёння працэнтаў сем рэнтабельнасці ад продажу прадукцыі сваёй вытворчасці. Мы працягваем выпускаць кнігі, але іх колькасць пераглядаем адпаведна эканамічнаму абгрунтаванню. Трэба аб’ектыўна прызнаць, што аб’ёмы класічнай паліграфіі памяншаюцца, напрыклад, па газетах і часопісах мы штогадова адзначаем зніжэнне вытворчасці на восем — дзесці працэнтаў. Каб не стаць маленькай друкарняй, захаваць калектыв, з 2009 года мы пачалі распрацоўваць новы для нас і перспектывны для рынку напрамак упакоўкі. Сёння яе выпуск

Дарэчы

З 2010 года прадпрыемства засвоіла новы від вытворчасці: друк на тканіне. Для гэтага быў уведзены ў эксплуатацыю новы комплекс абсталявання. У асноўным займаюцца дзяржаўнай сімволікай: кабінетныя сцягі, штандары, якія выносяць на ўрачыстых мерапрыемствах, і многае іншае ў гэтым напрамку. Хтосьці скажа, што ў нас кошты вышэй, чым у канкурэнтаў, але і якасць нашых вырабаў куды лепш. Узьць хача б тое, што мы працуем з тканінай нямецкай фірмы, якая паўсвету забяспечвае матэрыялам для такой прадукцыі”, — дадае Раман Алейнік і працягвае:

— З гонарам адзначу, што штандар для Плошчы Дзяржаўнага сцяга вышэйшы з нашых сцен. Каб вынайсці атрымаўную тканіну для палотнішча ў 7 метраў ушыр і 14 метраў у даўжыню, нам спатрэбілася зрабіць не адзін экзэмпляр і паэксперыментавач з тэхналогіяй. Як вядома, архітэктары арыентаваліся на падобны праект у Баку. Але флагшток у сталіцы Азербайджана размеш-

чаны на Каспі, непасрэдна на беразе мора, дзе заўсёды моцна дзьме. Ружа вятроў Мінска не спрыяе таму, каб сцяг, які важыць каля 300 кілаграмаў, развяваўся. З-за гэтага мы адмовіліся ад тканін, на якія нас арыентавалі праекціроўшчыкі. Перад калектывам “Беларускага Дома друку” паўстала найпросте патрабаванне: вынайсіць тканіну-сецва, тым самым паменшыць агульную вагу, каб пры самым нязначным хваляванні паветра яна магла “ляцець”, пры гэтым зрабіць так, каб палотнішча не разарвалася. Да таго неабходна было дабіцца ад фарбы такой якасці, каб яна як мага менш залежала ад з’яў стыхій, напрыклад, каб тканіна доўга не выгарала на сонцы. Нашы спецыялісты падбіралі стойкія фарбы, тэсціравалі тканіну ў пральных машынах, запраўленых агрэсіўнымі парашкамі, а пасля параўноўвалі абрэзкі — ці змяняецца колер. Мы дабіліся неабходных якасцей, вынайшлі найбольш прыдатны склад для тканіны. Зараз мінчане і госці сталіцы могуць кожны дзень бачыць вынік нашых даследаванняў. Мяркую, сваёй штодзённай працай наш калектыв даказвае, што яму сапраўды па плячы нават самыя складаныя задачы.

займае 20 — 25 працэнтаў агульнага аб’ёму вытворчасці, і мы плануем павялічыць гэтыя лічбы. На ўнутрым рынку ў дадзеным кірунку вялікая канкурэнцыя, таму мы вымушаны атымізаваць вытворчасць, затраты і працэнт прыбытку, каб атрымаць заказ. Я лічу, што для калектыву лепш брацца за заказы з невялікай рэнтабельнасцю, але пры гэтым стабільна атрымліваць заробак і прыбытак, чым праціваць без прыбытка на нейкіх прыстыглах. Значыць, мы дасягнулі значных поспехаў на ніве ўпакоўкі, і тым ліку дызайнерскай. Напрыклад, для дзяржаўнага падарунковага фонду мы робім элітную прадукцыю.

Сёлета спаўняецца 150 гадоў з часу завяршэння Львом Талстым работы над першай рэдакцыйнай эпапеі "Вайна і мір". Аднак мала хто ведае, што самым першым ілюстратарам Талстога быў наш зямляк, беларус Міхаіл Сяргеевіч Башылаў, родам з-пад гарадка Жлобін тагачаснай Магілёўскай губерні.

Барыс КРЭПАК

Жывапісец і крытык Леў Жамчужнікаў пакінуў спавенны партрэт Башылава: "Гэта быў тып ліцвіна: рыжаваты, непригожы, ростам у тры аршыны з вяршком, які стараўся нібы ўбавіць велічэзнасць свайго росту і таму гарбаціўся. Ён быў таленавіты да ўсяго і адукаваны цудоўна; меў шмат навуковых інтарэсаў; ведаў некалькі моваў, жывапіс, скульптуру, архітэктару, разьбу па дрэве; іграў на раялі што хочаш, чытаў ноты, як кнігу; шыкоўна спяваў; і да ўсяго гэтага быў далікатны, добры і сумленны чалавек".

Але ілюстрацыі Башылава да талстоўскай эпапеі — гэта тэма, якая патрабуе асобнага мастацтвазнаўчага аналізу не толькі таму, што мастак — наш зямляк і першы ілюстратар рамана. Яшчэ і таму, што ён маляваў пад непасрэдным "наглядам" пісьменніка, і, такім чынам, гэтыя ілюстрацыі з'яўляюцца бліскучым прыкладам наўпростага гарманічнага супрацоўніцтва вялікага пісьменніка і вядомага графіка. Але пра ўсё гэта скажу "тэлеграфным стылем", бо газетныя рамкі не дазваляюць "ахапіць неабдымнае".

Упершыню гэтае імя я сустраў, калі ў часопісе "Новый мир" (№ 8 за 1978 год) прачытаў мемуары жонкі Льва Талстога — Соф'і Андрэеўны пад назвай "Маё жыццё". Там яна, успамінаючы 1866 год, расказвае: "Льву Мікалаевічу захацелася выдаць "Вайну і мір" з ілюстрацыямі. Для гэтага ён увайшоў у зносіны з Башылавым Міхаілам Сяргеевічам, мастаком, дырэктарам у той час школы жывапісу і скульптуры на Мясніцкай (Памылка: той быў не дырэктарам, а інспектарам. — Б.К.). Гэты Башылаў быў стрыечным братам маёй маці, што паступае ў продаж з іхніх маёнткаў. У рэшце рэшт іх абаркалі, разрабавалі. Міхаілу Сяргеевічу давялося зарабляць свой хлеб, а галоўнае — утрымліваць вялікую сям'ю. Башылаў вызваўся намалюваць ілюстрацыі да "Вайны і міра", за што адразу і ўзяўся, і дамовіўся пра цану. Гравіраваў іх Рыхаў, цудоўны майстар сваёй справы..."

Такім чынам, яго кандыдатуру пісьменніку хутчэй за ўсё прапанавала сама Соф'я Андрэеўна ці, па іншай версіі, блізкая да талстоўскага клана яе родная сястра Таццяна Андрэеўна Берс-Кузмінская, тая

...і камедыі "Гора ад розуму" Аляксандра Грыбаедава.

Ілюстрацыі Міхаіла Башылава да рамана-эпапеі Льва Талстога "Вайна і мір".

самая, якая паслужыла прататыпам Наташы Растовай. Сам Міхаіл Сяргеевіч меў доступ у сям'ю Берсаў, бо даводзіўся стрыечным братам гаспадыні дома Любові Аляксандраўне Берс (у дзявоцтве Іславінай). Менавіта ў гэтым доме, хутчэй за ўсё, і адбылася першая сустрэча Талстога з Башылавым. Леў Мікалаевіч і раней завочна мог ведаць мастака, ужо на пачатку 1860-х гадоў шырока прызнанага ў якасці першага бліскучага ілюстратара такіх "бестселераў" таго часу,

як зборніка "Кабзар" Тараса Шаўчэнкі і камедыі "Гора ад розуму" Аляксандра Грыбаедава. Але "Вайна і мір" — гэта асобная творчая справа ў жыцці нашага зямляка.

Дык вось, у 1866 годзе, калі толькі пачалі з'яўляцца першыя часткі эпапеі, мастак узяўся за галоўную справу свайго жыцця. І хаця гэта справа не была дзведзена да канца, яна засталася ў гісторыі сусветнай ілюстрацыі як прыклад найвышэйшага прафесіяналізму і вельмі тонкага пранікнення мас-

така ў псіхалогію не толькі вобразаў рамана, але і ў псіхалогію самога пісьменніка. Талстой, працуючы над творами, знаходзіў час уважліва сачыць за башылаўскімі малюнкамі, даваў ілюстратару каштоўныя заўвагі ў плане рашэння вобразаў, сустракаўся з мастаком і перапісваўся з ім. Захаваліся лісты Талстога да Башылава, у якіх, напрыклад, ён прасіў змякчыць вобразы графа Растова і Мар'і Дамітрыеўны ў час іх танца, "падабавіў нежності и доброты". У лісце да жонкі 12 лістапада 1866 года Талстой выказвае захапленне ілюстрацыямі Башылава да свайго рамана. У снежні таго ж года пісьмен-

Танин дагерротип 12-ці лет, потым ёе карточку в белой рубашке, 16 лет, и потом ее большой портрет прошлого года (гэта значыць 1865-га. — Б.К.), не упустіце восполюваться этим типом и его переходами, особенно близко подходящим к моему типу..."

Падчас працы над раманам Талстой даводзіць да ведама Башылава пра асобныя этапы сваёй работы і прасіць мастака "делать эти рисунки и гравировать их как можно скорее с тем, чтобы, как только Вы кончите их, я бы мог Вам прислать текст для следующих". І яшчэ з ліста Талстога мастаку: "Пожалуйста, присылайте

Білібіна. У іншых лістах падрабязна аналізуе "башылаўскія" вобразы Іанны Міхайлаўны, князя Васілія, княгіні Балконскай, П'ера Безухава. "Лицо его хорошо, — піша Талстой пра П'ера, — (только бы на лбу ему придать побольше склонности к философствованию — морщинку или шишки над бровями), но тело его мелко — пошире, и потучнее, и покрупнее". Пра партрэт Іпаліта: "...Прекрасен, но нельзя ли, подняв его верхнюю губу и больше задрав его ногу, сделать его более идиотом и карикатурным?" Шматлікія ілюстрацыі Башылава Талстой адзначае словамі "прекрасно", "прекрасно"; "...выбор сцен и портретов я весь одобряю..."; "...вообще, я не нарадуюсь Вашему предприятию..."; "...пересмотрев еще все рисунки, я не мог оторваться от них. Они необыкновенно хороши... То, что Вы сделали, превзошло все мои ожидания..."

Башылаў паспеў зрабіць 30 малюнкаў, а гравёр Рыхаў выканаў паводле іх 20 гравюр і здаў у друкарню. Але ў друкарні здарыўся пажар, і клішэ згарэлі. Такім чынам, першае выданне "Вайны і міра" выйшла, да вялікай скуруі Талстога, без ілюстрацый. 23 ачалелыя арыгіналы-малюнкы Башылава і сёння захоўваюцца ў Дзяржаўным музеі імя Льва Талстога ў Маскве. Некаторыя з іх упершыню былі апублікаваны ў часопісе "Галасы мінулага" (верасень, 1913 год), там жа была прадстаўлена перапіска Льва Талстога і яго "сааўтара". Пасля Башылава "Вайну і мір" ілюстравалі многія мастакі. Сярод іх былі і таленавітыя, як Леанід Пастэрнак, Дзямянцій Шмарынаў, Канстанцін Рудакоў, Аляксандр Апсіт, Андрэй Нікалаеў, Уладзімір Сяроў. Але малюнкы Башылава так і засталіся непераўздыненымі. Дарэчы, калі Сяргей Бандарчук і кінамастак Міхаіл Багданаў і Генадзь Мяснікоў здымалі аднайменную кінаэпапею і распрацоўвалі выяўленчае рашэнне сцэн і эпізодаў карціны, яны перш за ўсё звярнуліся да выдатных малюнкаў Міхаіла Башылава, бо справядліва лічылі, што лепшы погляд, чым у яго, на "псіхалогію" рамана, з пункту гледжання вобразна-выяўленчага рашэння, знайсці складана.

Жыццё Башылава абарвалася ў 1870 годзе, калі яму не было і 50-ці. Ён сканаў ад сухоты у Ціролі, куды паехаў лячыцца. Талстой ніколі не шкадаваў пра тое, што на працягу многіх месяцаў, звязаных з тытанічнай працай над раманам, адхіляўся, страчваючы сілы і час на адносіны з мастаком. Гэта быў творчы дуэт двух сучаснікаў-аднадумцаў, з якога кожны атрымаў штосьці новае і карыснае. Да апошніх гадоў свайго жыцця пісьменнік лічыў Башылава мастаком, найбольш блізім да сябе па светаразуме. У гэтае кола ўваходзілі нямятокі: Ілья Рэпін, Мікалай Ге, Леанід Пастэрнак і яшчэ адзін наш зямляк з Гродна — скульптар Ілья Гінзбург.

Першы ілюстратар "Вайны і міра", які пераўзышоў чаканні Льва Талстога

нік, аналізуючы вобраз князя Андрэя, піша: "...Старый князь очень хорош, особенно там, где он с сыном. Это именно то, что я желал..." З ліста Талстога да Башылава: "В поцелуе нельзя ли Наташе придать тип Танечки Берс? Её есть 13-летний портрет... Чувствую, что бесоственно говорить Вам теперь о типе Наташи, когда у Вас уже сделан прелестный рисунок; но, само собой разумеется, что Вы можете оставить мои слова без внимания. Но я уверен, что Вы как художник, посмотрев

мне свои рисунки в самом черновом виде, я чувствую, что могу быть полезен Вам своими замечаниями, я всё-таки всех их знаю ближе Вас, и иногда пустое замечание наведет Вас на мысль. А я буду писать по случаю Ваших черновых рисунков всё, что придется, а Вы уже выберете, что Вам нужно". У вялікім лісце ад 28 лютага 1867 года Талстой да ацэнку ілюстрацыям Башылава і закранае найдрабнейшыя дэталі малюнка, напрыклад, у вобразе Кулузава, Долахава, князя Андрэя, Растова,

У 1981 годзе на выставе "Масква — Парыж" мне давялося пабачыць кавалачка творчасці тады яшчэ мала вядомага ў СССР мастака Эль (Лазара) Лісіцкага: віцебскія проўны, найцікавыя праекты яхт-клуба на Маскварацэ, гіганцкай трыбуны Леніна і рэканструкцыю гэтай трыбуны, выкананай у дрэве ды метале, устаноўкі "Савецкі авіятранспарт" для Міжнароднай выставы ў Парыжы 1934 года і арыгінальныя эскізы кніжнага магазіна, якія рухаюцца.

Барыс КРЭПАК

Там жа экспанавалася разнастайная паліграфічная прадукцыя, пачынаючы ад афармлення вокладкі часопіса "Журналіст" і заканчваючы запрашалымі білетамі паліграфічнай выставы. Што я вынес з прагляду гэтых экспазіцый? Пануецца рэдкай мастацкай, вобразнасць, зварот да фродкаў і катэгорыяў мастацтва як такіх. Як бракуе часам усяго гэтага ў работах многіх сённяшніх прэтэндэнтаў на званне таго самага авангарда... І як шмат гэтага было ў творчасці Лісіцкага!

Гэта быў урок той самай пераемнасці — глыбіннай, сапраўднай, а не дэкларатывнай — якую, уласна кажучы, і знішчылі ў нашым развіцці часы жорсткіх догмаў і забаронаў. Пераемнасці, якую мы пад сцягам абнаўлення, на жаль, нярэдка імкнемся змяніць чыста знешнім падабенствам да часосці сапраўднага. Або адхрышчваемся, як у нас заведзена, яшчэ не спазнаўшы...

У адной з анкет Эль Лісіцкі пералічыў віды сваёй дзейнасці: інжынер-архітэктар, жывапісец, фотапісец, друкар. Гэты спіс далёка не поўны. Да ўсяго ён — бліскучы графік, афармляльнік выстаў, педагог і стваральнік архітэктурнай майстэрні Віцебскай школы, прафесар ВХУТЭМАСа ў другой палове 1920-х. Акрамя ўсяго гэтага, Лісіцкі з'яўляецца піянерам савецкага дызайну і плаката, а таксама ілюстратарам кнігі часопісаў. Яго творчары індывідуальнасць сфармуіравала ў сабе галоўныя рысы авангарду: падыход да мастацтва як да "светабудавання", "дэланіе" жыцця па законах мастацтва — мастацтва асобага роду, заснаванага на найноўшых дасягненнях навуковай і мастакоўскай думкі.

Сёння пра Лісіцкага надрукавана шмат матэрыялаў і ў прэсе, і ў інтэрнеце — як кажуць, "вочы разбягаюцца", хаця і тут шмат чаго наблытана... Але нам гэтая вельмі таленавітая асоба цікавая і таму, што Віцебск для яго, як для Шагала і Малевича, назавсёды стаў родным горадам, хаця і нарадзіўся Лісіцкі прыкладна на дзвеце кіламетраў ад Віцебска, у мястэчку Пачынак Смаленскай губерні. Гэта амаль побач з хутарам Загор'е — раздзімай Аляксандра Твардоўскага. У пэрта ёсць такія радкі: "И еще доволен я, — / Пусть смешна причина, — / Что на свете есть моя / Станция Починок..."

Эль Лісіцкі і ўзоры аформленых ім кніг.

Авангард для тысячы тысяч

Канструктыўная выразнасць: кніжнае крэда Эль Лісіцкага

ад старога манументальнага мастацтва, яна сама ідзе ў народ, а не стаіць, як храм, на месцы ў цаканні, пакуль да яго не прыйдуць. І вось кніга чакае ад сучаснага мастака, каб ён стварыў з яе гэты манумент будучыні. Ён павінен узяць на сябе гэтую работу, і тут ён вымушаны будзе кінуць свае інструменты, піркі, пэндзілікі, палітрачкі ды ўзяцца за рэзек, за шпыхель, за свінцовую армію набору, за ратацыйную машыну. І ўсё гэта паслухмяна закруціцца ў ягоных руках і народзіць яму твор не ў адным экземпляры, не ўнікум для аматара-мецэната, а тысячы тысяч аднолькавых арыгіналаў для ўсіх: хто змогне — той спаталецца..."

Дарчы, мала хто ведае, але менавіта ў Віцебску, у 1920-м, "проўніст" Лазар Маркавіч Лісіцкі ўзяў сабе творчы псеўданім Эль Лісіцкі, з якім і ўвайшоў у гісторыю сусветнай выяўленчай культуры. У галіне афармлення кнігі ён быў, як і ў іншых відах мастацтва, таксама вялікім арыгіналам, якіх у свеце не так шмат. Ён увогуле быў першым, хто прадуумаў выданне адгульнага макета да падбору абрысаў асобных літар. І кніга ў яго атрымлівалася фантастычна цясная, а яе дызайн, так бы мовіць, — празрыстым, ажурным, скразным.

Друкарскі набор, пласкі ды іншыя атрыбуты паліграфічнай вытворчасці заўсёды адыгрывалі ў Лісіцкага выключную ролю. Сваю першую кніжку — паэтычны зборнік "Сонца пры канцы лёту" Канстанціна Балышакова — мастак аформіў у Маскве ў 1916 годзе, а потым праз год кніжку "Пражская легенда", а перад самым прыездом з Кіева ў Віцебск ілюстравалі "Казку пра козачку" (па матывах легенды ад Генрыха Гейне). Але толькі ў Віцебску Лісіцкі па-сапраўднаму адчуў вялікае зна-

чэнне ілюстраванай кнігі і каларовага часопіса для новага чыгача. Яго кніжная спадчына — гэта літаграфічная малюнка да часопіса-альбома "УНОВИС", дзе друкаваліся Малевіч з Лісіцкім і іхнія сябры-супрэматысты, і трошкі паэзіі — мастацкае афармленне часопіса "Вешь", кнігі Ільі Эрэнбурга і гэтак далей.

Асабліва паспяхова ім у рабоце над кнігай у Лісіцкага былі паслявіцебскія "берлінскія" гады, калі выйшлі ў свет дзве яго кнігі — "Супрэматычны сказ пра два квадраты" (падрыхтаваная яшчэ ў Віцебску) і "Для голаса" Уладзіміра Маякоўскага. Менавіта іх мастак лічыў для сябе галоўнымі. "Супрэматычны сказ..." — дзіцячая невылічкая шасцічастковая кніжка, адрасаваная "Усім, усім рабятм" — амаль без тэксту. Сюжэт разварочваецца ў карцінках. Два квадраты — чорны і чырвоны — найпрост з космасу імчацца на зямлю. А тут пануюць чорнае і трывожнае. Удар па чорным — і з'яўляецца гармонія. Чырвоны будынк пераможна ўзводзіцца на чорнай глебе. Так, у падтэксце лжыць аповед пра вечную барацьбу дабра са злом, а таксама прадчуванне вялікіх урушэнняў, якія рыхтавала чалавецтву хуткая будучыня.

Малюнк вельмі дынамічныя, у іх пераважаюць дыяганальныя лініі, якія накіраваныя з левага вугла ў правы верхні вугал, яны прыспешваюць гледача, абуджаюць яго цікаўнасць, прымушаюць перайсці да наступнай старонкі. Тэкст кнігі складаецца ўсяго з 33 слоў, але апавяданне тут вядзецца пры дапамозе візуальных, а не вербальных сродкаў. Гэта — кніга-канструктар, якая патрабуе актыўнага ўспрымання аўтарскай думкі, яна дазваляе гледачу вывучаць тое, што знаходзіцца перад яго вачыма. Лісіцкі падкрэсліваў, што ў рабоце над кніжным афармленнем мастакам і пісьменнікам рэвалюцыйнай эпохі трэба ўлічваць тое, што кніга павінна быць накіравана да напульцісменнай народнай масы. А для гэтага набор яе не павінен быць аднастайным, бо думка прыходзіць не праз вуха, а праз вока, і паліграфічная пастышка з яе багатымі аптычнымі магчымас-

цямі павінна рабіць тое, што прамоўца выяўляе голасам і жэстамі. Урэшце, сам Лісіцкі часцяком наўмысна ўскладнаў успрыманне тэкста, ператвараючы яго ў шараду — змяшчаў адны літары ўнутр іншых, уключаў у наборны радок тытульныя шрыфты. Цяжка паверыць, але "кінематаграфічную" кніжку "Супрэматычны сказ..." хацелі нават экранізаваць, ды штосьці перашкодзіла.

А вось для зборніка "Для голаса" Маякоўскі сам адбраў 13 вершаў, а мастак аформіў яго як тэлефонны даведнік — з лясвіччай-рэгіграм, які дазваляе хутка адшукаць патрэбны верш. На выразы рэгістра змешчаны скарачаныя назвы вершаў — "Марш", "Кума", "Каханне", "Сонца", а таксама сімвалічныя дзвюхфарбавыя (чорныя і чырвоныя) малюначкі, створаныя з прамавугольнікаў і кружкаў. Кніжка мела пералёт з мяккага кардону аранжавага колеру, на фронттыспісе — трохвугольнік, круг, квадрат і літары ЛЮБ, гэта значыць ініцыялы Лілі Юр'ёўны Брык — каханай пэрта, якая, дарэчы, з'яўлялася і рэдактарам кніжкі.

Яшчэ хачу сказаць вось што. Эль Лісіцкі заклаў падмурак, аснову тых прастораў рашэнняў, якія выкарыстоўваюцца сёння ў камп'ютарных праграмах. Тып яго шрыфтоў можна пабачыць у сучасных айчыных і замежных плакатах, у "крутых" часопісах і кнігах. Ён з'явіўся правеснікам поп-арту, найноўшых прыёмаў фотамантажу, канструктыўзму ў архітэктуры, сучасных рашэнняў у афармленні інтэр'ераў і мэблі. Хаця, па вялікім рахунку, "адкрыццём" Лісіцкага і ў нас, і ў Расіі — яшчэ на стадыі асэнсавання, дакладней — гэта справа будучыні... На жаль, ён мала пажыў. З яго дынамічным творчым характарам мог зрабіць неймаверна шмат. 22 лістапада 1941 года, яго моцна хворы на сухоты, ён адначыў свой 51-ы дзень нараджэння. А 30 снежня, калі масквіцы толькі-толькі ачунялі пасля таго, як Масква мужна выстаяла перад фашыстамі, сэрца Эль Лісіцкага спынілася...

МУЗЕЙ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ г. Мінск, вул. Леніна, 20. Тэл.: 327 45 62.

- Экспазіцыі: ■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст."; ■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст."; ■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст."; ■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст."; ■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст."; ■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.".

Выставы: ■ Выстава "Вялікі Рэмбрант" — да 3 ліпеня. ■ Выстава твораў Віктара Гаўрылава (1927 — 2011) "Подых вечнасці", прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння мастака — да 25 чэрвеня.

■ Выстава твораў народнага мастака Рэспублікі Арменія Фараона Мірзаяна "Армянскі сілурт" — да 18 чэрвеня. ■ Выстава "Жывапіс Альі Замай", прысвечаная 85-годдзю з дня нараджэння мастачкі — да 18 чэрвеня.

■ Выстава "Датары, Шагал, Суцін, Хадасевіч-Лежэ. Энергія, экспрэсія, сімволіка і сны. Погляд на мастацтва Італіі і Беларусі першай паловы XX стагоддзя" — да 4 ліпеня.

■ Выстава "Прафесія — рэстаўратар" (да 70-годдзя мастака-рэстаўратара вышэйшай кваліфікацыі Аркадыя Шпунта) — да 25 чэрвеня.

■ Выстава "Падзеі і постаці. Сацыяльны плакат Уладзіміра Крукоўскага" — з 3 чэрвеня да 9 ліпеня. ■ Цыкл лекцый "XX стагоддзе. Рэвалюцыі ў думках і мастацтве" — кожную сераду а 19-й, Малая зала.

Філіялы музея

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВОЙ XIX СТ." г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 327 88 78.

Пастаянная экспазіцыя: ■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".

■ "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".

■ "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.". ■ Выстава выцінанак Алены Шаліма і Лаймунты Федасевай "Папярковы мост сяброўства".

■ Выстава "Другое жыццё кветкаў" — з 7 да 24 чэрвеня.

■ Выстава аўтарскай лялькі Сяргея Драздова "Мужчынскі погляд" — да 20 ліпеня.

■ Выстава моды і аксусараў эпохі Рамантызму з калекцыі Ігара Сурмачэўскага "І паланэз пачаць пара" — да 13 студзеня 2018-га.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў В. РАЎБІЧЫ Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69. ■ Пастаянная экспазіцыя.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ г. Мінск, вул. К.Маркса, 12. Тэл.: 226 09 22.

- Экспазіцыі: ■ Абноўленая экспазіцыя "Старажытнае Беларусь". ■ "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы". ■ "Мастацтва ў гарадской культуры XIX — XX стст.". ■ Бестрыманная акцыя "Адзіны білет", якая дазваляе мінчанам і гасцям стаціць наведць сем музеяў, набыўшы ўсяго адзін білет у любым з іх. ■ Акцыя "Вольнае піянна" — кожны дзень з 16.00 да 19.00.

Выставы: ■ Выстава "Скарына — асветнік-гуманіст" — да пачатку кастрычніка. ■ Выстава "Сімвалы савецкай эпохі", створаная сумесна з Мемарыяльным музеем-майстарняй 3.І.Азгура, — з 9 да 24 чэрвеня. ■ Выстава "Рабінская дынастыя Медалье" — да 24 чэрвеня.

Філіялы музея

ДОМ-МУЗЕЙ І З'ЕЗДУ РСДРП г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 31а. Тэл.: 290 68 47.

Абноўленая экспазіцыя, прымеркаваная да 100-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі (залы дапоўнены новымі прадметамі амаль з усіх фондowych калекцыі музея).

■ Выстава "Шлях зброі: ад клінка да карабіна" — да 6 жніўня.

МУЗЕЙ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ г. Мінск, вул. К.Маркса, 38. Тэл.: 327 46 12.

Пастаянная экспазіцыя. ■ Выстава "Шматвектарнасць знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь".

МУЗЕЙ ПРЫРОДЫ І ЭКАЛОГІІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ г. Мінск, вул. К.Маркса, 12. Тэл.: 237 46 94; 291 99 51.

Экспазіцыі: ■ "Геалогія і палеанталогія". ■ "Сезонныя змены". ■ "Вадаёмы і насельнікі прыбярэжных раслін". ■ "Хвойны тып лесу і насельнікі змяшанага лесу". ■ "Насельнікі ліставога і змяшанага лесу".

■ "Ахоўныя прыродныя ўчасткі, рэдкія віды жывёл". ■ "Выстава насякомаедных раслін".

■ Выстава "Жывыя цмокі" — да 25 лютага 2018-га.

■ Выстава "Вада і вадазборнік" г. Мінск, вул. Багдановіча, 9а. Тэл.: 237 46 94.

■ Выстава "Насякомыя і не толькі" — да 31 ліпеня.

■ Выстава "Сафары парк" — да 1 верасня.

■ Выстава "Дзівыя свет матылькаў" — да 11 верасня.

■ Атракцыён "Лазеры квэст".

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ТЭАТРАЛЬНАЙ І МУЗЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ г. Мінск, Музычны зав., 5. Тэл.: 220 26 67.

Пастаянная экспазіцыя: ■ Вытокі тэатральнай і музычнай культуры на беларускіх землях". ■ "Музычная і тэатральная культура Беларусі ў X — XIX стст."

■ "Беларуская музычная культура XX ст.". ■ "Тэатральная культура Беларусі XX ст.". ■ Выстава "Чароўныя мелодыі гліны" — да 10 чэрвеня. ■ Выстава рэтра-электрагітар "Зроблена ў СССР" — да 1 жніўня.

ГАСЦЯЎНЫЯ УЛАДЗІСЛАВА ГАЛУБКА г. Мінск, вул. Старавіленская, 14. Тэл.: 286 74 03.

Пастаянная экспазіцыя. Майстар-класы: ■ Дзюмаж для творчых дзяцей і падлеткаў ад 5 да 14 гадоў — кожную суботу аб 11-й. ■ Інтэрактыўны музейныя заняткі "Асновы акцёрскага майстарства" для дзяцей ад 5 да 10 гадоў. ■ Выстава міфічных аўтарскіх лялек "Песня паўночных багоў" — да 4 чэрвеня.

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАГА КІНО г. Мінск, вул. Святрдова, 4. Тэл.: 327 10 75.

Пастаянная экспазіцыя. ■ Выстава "Фарбы душы" — да 4 чэрвеня. ■ Прэм'еры паказ дакументальнага фільма "Прыстанак для мастака" — 8 чэрвеня. Пачатак а 18-й.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8. Тэл.: 327 11 66; 203 07 92. Музей працуе: пн. — выхадні, аўт. — нядз. — ад 10-й да 18-й, сер. — ад 12-й да 20-й. ■ Пастаянная экспазіцыя.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ" г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19. Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; + 37529 551 80 51, + 37529 190 31 49.

Палацкі ансамбль. ■ Пастаянная экспазіцыя. ■ Пастаянная экспазіцыя. ■ Анімацыйная праграма "Немагчымае магчыма: на аўдыенцыі ў воіта!"

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР" г.п. Мір, Карліцкі раён, Гродзенская вобласць. Тэл.: (8-01596) 2 82 91, (8-01596) 2 82 70. ■ Пастаянная экспазіцыя. ■ Міжнародная выстава "Ultima ratio Regum. Беларусь у Паўночных войнах сярэдзіны XVII — пачатку XVIII стст." — да 24 верасня. ■ Выстава акарвалевых твораў Раманаса Барысаваса "Паэзія руін".

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНА-МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ ЯКУБА КОЛАСА г. Мінск, вул. Акадэмічная, 5. Тэл.: 294 91 96.

Экспазіцыі: ■ "Якуб Колас. Жыццё і творчасць".

■ Стацыянарная выстава "У хваллях няспыннага руху: аўтамабільнымі шляхамі Коласамі" — да 30 верасня. ■ Выстава "Мой мілы сын..." , прымеркаваная да 100-гадовага юбілею з дня нараджэння Юрыя

Канстанцінавіча Міцкевіча (1917 — 1941), сярэдняга сына народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. ■ Выстава "Польскія пісьменнікі 20-30-х гг. XX стагоддзя" (з фондаў Музея літаратуры імя Адама Міцкевіча ў Варшаве) — да 26 чэрвеня.

■ Экспазіцыя "Склеп" на сядзібе Якуба Коласа ў гаспадарчай пабудове. ■ Інтэрактыўная гульня "Таямніцы дома Песняра". ■ Тэатрылізаваныя экскурсіі па казках, апрацаваных Якубам Коласам, для школьнікаў малодшага ўзросту. ■ Музейна-педагагічны праект "Кроцім у школу разам з Коласам". ■ Пешая экскурсія "Мясцінамі Коласа ў Мінску".

Акцыі: ■ "Самы лепшы дзень" (дзень нараджэння ў музей). ■ Вішыванне ад музея, фотасесія "У дзень вяселля — у музей!".

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНЫ МУЗЕЙ ЯНКІ КУПАЛЫ г. Мінск, вул. Янкі Купалы, 4. Тэл.: 327 78 66.

Экспазіцыі: ■ Пастаянная экспазіцыя "Шляхі" з праглядам роліка ў 3D-фармаце і інтэрактыўнай зонай для дзяцей "Хлопчык і лётчык", галаграфічным тэатрам.

■ Юбілейная выстава "Беларускія песні ўладар" , прысвечаная 135-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы, — да 16 чэрвеня.

■ Інтэрактыўны музейныя праграмы "У пошуках папараць-кветкі", "Вячоркі".

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ГОРАДА МІНСКА г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10. Тэл.: 321 24 30.

Філіялы Музея гісторыі горада Мінска

ГАРАДСКАЯ МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ ТВОРАЎ Л.Д. ШЧАМЯЛЁВА г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10. Тэл.: 321 24 30.

Экспазіцыі: ■ "Жыццёвы і творчы шлях народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва"

■ Выстава фотаздымкаў Таццяны Латанскай (Украіна) "Жывое сонца" — да 25 чэрвеня.

■ Выстава "Лепшыя цацкі СССР" (са збору гродзенскіх калекцыянераў Уладзіміра Грукіца і Алега Ярша — да 4 чэрвеня.

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ МІХАІЛА САВІЦКАГА г. Мінск, пл. Свабоды, 15. Тэл.: 321 24 30.

Экспазіцыі: ■ "Мастак. Грамадзянін. Герой". Прысвечана ганароваму грамадзяніну г. Мінска Міхалу Савіцкаму.

■ Выставачна-інтэрактыўны праект "Сутрэца з майстрам".

■ "Мінск губернска. Шляхецкі побыт".

■ Персанальная выстава Марыты Голубевай і Уладзіміра Голубева "Плюс / Мінус" —

да 4 чэрвеня. ■ Выстава твораў Алены Зінкі "Часткі цэлага" — да 4 чэрвеня. ■ Выставачны праект "Мост. Ад Рэмбранта да Апеля" — да 18 чэрвеня.

МІНСКАЯ ГАРАДСКАЯ РАТУША г. Мінск, пл. Свабоды, 2а. Тэл.: 321 24 30.

Экспазіцыі: ■ "Мінск у гістарычным прасторы. Картаграфічны кабінет".

■ "Мінск сярэд сярэбру. Гарады-пабрацімы сталіцы Беларусі".

МУЗЕЙ "ЛОШЫЦКАЯ СЯДЗІБА" г. Мінск, праезд Чыжэўскіх, 8. Тэл.: 321 24 30.

Экспазіцыі: ■ "Кала часу" — прадметы гарадской і сялянскай культуры кан. XIX — сяр. XX стст.

■ Выстава "Мастацкія палотны" (Мінскае палатно-Пахроў (мастацкія палотны, ручнікі, швейныя машыны).

■ Выстава "Вышываная прыгажосць" — да 11 чэрвеня.

ЭКСПАЗІЦЫЯ "КАРЭТНАЯ" г. Мінск, вул. Кірылы і Мяфодзія, 18. Тэл.: 321 24 30.

Новая экспазіцыя "Мінская конная чыгунка".

■ "Сані + вазок+каляска + брычка; карэта + вупраж" (пастаянная экспазіцыя па гісторыі гужавога транспарту жыхароў Мінска XIX — пачатку XX стст.).

■ Віртуальная гульня "Карэтны майстар".

АРТ-ГАСЦЕЎНЯ "ВЫСОКАЕ МВСТА" г. Мінск, вул. Герцэна, 2а. Тэл.: 321 24 30.

Палацка Энгі Паповай і Ірыны Каленікавай "Дзіцячыя вачамі" — да 18 чэрвеня.

ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СПАВЫ г. Гомель, вул. Пушкіна, 5. Тэл.: (8-0232) 77 57 41.

Пастаянная ваенна-гістарычная экспазіцыя.

■ Пастаянная выстава тэхнікі на адкрытай пляцоўцы.

■ На тэрыторыі працуе пневматычны цір.

■ "Музей крыміналістыкі". ■ Выстава халоднай зброі "Для моцных духаў..."

■ Выстава "Броня крепка".

ЛІДСКІ ГІСТАРЫКА-МАСТАЦКІ МУЗЕЙ г. Ліда, вул. Перамогі, 37а. Тэл.: (8-0154) 53 50 64.

Пастаянная экспазіцыя: ■ "Прырода Лідчыны". ■ "Сучаснае мастацтва краю" (жывапіс, графіка, скульптура, мастацкае шкло).

Выставы: ■ Выстава "Майстарня заслужанага дзячэка мастацтваў Беларусі, сябра Саюза мастакоў Беларусі Уладзіміра Мурашвера".

■ "Вадзём пачатак мы ад Гедыміна..." ■ Мемарыяльны пакой Вялічана Таўлая.

■ Выстава са збору А.Фішбайна "Рэчы побыту канца XIX — пачатку XX стст.". ■ Музейна-вообразна залы "Хрушчоўка 60-х". ■ Выстава "Вайны свяшчэнныя старонкі". ■ Выстава "Надзейны шчыт краіны". ■ Выстава "Падарожжа ў гарадскі і сельскі побыт". ■ Выстава "Жывыя мае ліра навола!". ■ Прымеркаваная да 140-годдзя з дня нараджэння Цёткі (Алаізы Пашкевіч).

ІЎЕЎСКІ МУЗЕЙ НАЦЫЯНАЛЬНЫХ КУЛЬТУР г. Іўе, вул. 17 верасня, 9. Тэл.: (8-01595) 2 68 96.

Экспазіцыя "Пад адзіным небам праз стагоддзі" ("Карэнае насельніцтва Іўеўшчыны", "Беларускія татары").

■ Выставы "Беларускія яўрэі", "Другая сусветная вайна".

■ Выстава мугіроў Эміліі Шабоўчыч "Крок да Усявышняга".

■ Прадстаўленні ляльчэнага тэатра "Батлейка".

НАВАГРУДСКІ ГІСТАРЫЧНА-КРАІЗНАУЧЫ МУЗЕЙ г.Навагрудка, вул. Гродзенская, 2. Тэл.: (8-01597) 2 14 70.

Пастаянная экспазіцыя: ■ "Гісторыя Навагрудчыны са старажытных часоў да Вялікай Айчыннай вайны".

г.Навагрудка, вул.Мінская, 64-66. ■ Экспазіцыя: ■ "Музей лужыцкага супраўлення на Навагрудчыне".

ДОМ-МУЗЕЙ АДАМА МІЦКЕВІЧА ў НАВАГРУДКУ г. Навагрудка, вул. Леніна, 1. Тэл.: (8-01597) 2 43 40 (каса).

Пастаянная экспазіцыя: ■ "Гісторыя Навагрудчыны са старажытных часоў да Вялікай Айчыннай вайны".

■ Пастаянная экспазіцыя: ■ "Святло кухні Міцкевічаў", "Малюні сельскага жыцця", "Пан Тадэвуш" праз час і народы".

■ Выстава фотаздымкаў Тэафіла Баршы (1860 — 1910 гг.) "Віды Навагрудчыны і Нясвіжа канца XIX ст." — да 20 чэрвеня.

■ Мастацкая выстава "Кравіды Радзівы" (з фондаў музея) — да 20 чэрвеня.

ГАЛЕРЭІ: ■ "УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ" г. Мінск, пл. Кастрычніцкая, 1. Тэл.: 327 26 12.

■ Выстава твораў Дзіяны Каласовіч "Лад жыцця" — да 15 чэрвеня.

■ Выстава "Красаванне" юных мастакоў Беларусі і Расіі да Міжнароднага дня абароны дзяцей — да 15 чэрвеня.

Па пытаннях размяшчэння рэкламы ў газеце "Культура" звяртайцеся па тэлефоне + 375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41 альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.

■ 4 — "Яўген Анегін" (опера ў 3-х дзеях) П.Чайкоўскага. Пачатак а 18-й.

■ 5 — "Маленькі прынец" (балет у 2-х дзеях) Я.Глебава.

■ 5 — Канцэрт "Зачараванне раманса". (Камерная зала імя Л.П.Александровскай). Пачатак у 19.30.

■ 7 — "Вяселле Фігара" (опера ў 4-х дзеях) В.А.Моцарта.

■ 8 — Вяселле рамансаў, ■ 9 — "Чароўная флейта" (опера ў 2-х дзеях) В.А. Моцарта. Прэм'ера.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ АКАДЭМІЧНЫ МУЗЫЧНЫ ТЭАТР г. Мінск, вул. Мяснікова, 44. Тэл.: 200 81 26.

■ 3 — "Казанова" (міюзікл-комікс у 2-х дзеях) К.Брэйтбурга.

■ 4 — "Блакiтная камя" (міюзікл у 2-х дзеях) К.Брэйтбурга.

■ 7 — "Вяселле Фігара" (опера ў 4-х дзеях) В.А.Моцарта.

■ 8 — "Клеапатра" (балет у 2-х дзеях) Ж.Шайндлера.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ "РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ" г. Мінск, вул. Крапціна, 44. Тэл./факс: 334 60 08.

■ 6 — "Дуброўскі" (міюзікл у 2-х дзеях) К.Брэйтбурга.

■ 6 — "Два чароўныя парасоны"

(казка для дзяцей і дарослых) Г.Х.Андэрсена. Пачатак аб 11-й.

■ 6 — "Гульня без правалаў і з невядомай мэтай" А.Андрэева (апошні паказ спектакля).

■ 7 — "Цікі шпэат сыходзячых крокаў" (сінх у 2-х дзеях) Д.Багаслаўскага.

■ 8 — "Усе мышы любяць цырк" (невергадная гісторыя пра сілу мастацтва) В.Булгаевай. Пачатак аб 11-й.

■ 8 — "Кар'ера доктара

■ 7 — "Цікі шпэат сыходзячых крокаў" (сінх у 2-х дзеях) Д.Багаслаўскага.

■ 8 — "Усе мышы любяць цырк" (невергадная гісторыя пра сілу мастацтва) В.Булгаевай. Пачатак аб 11-й.

■ 8 — "Кар'ера доктара

Рауса" (гістарычна недакладная трагікамедыя) В.Марціновіча.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛКА" г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

■ 5, 6 — "Брэнскае музыкі" (музычная казка) В.Ліванова, Ю.Эціна.

■ 7, 8 — "Воўк і раз, два, тры..." (казка на 2 дзеі) Н.Маціш.

■ 9 — "Вясёлы Дарафей" (інтэрактыўная казка). Пачатак спектакля ў 10.30.